

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060107

DOM
2017-
Stockholm

Mål nr
M 8673-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2015-09-25 i mål nr
M 2590-14, se bilaga A

KLAGANDE OCH MOTPARTER

1. UA

2. KB

3. TB

4. KB

5. A-CG

6. ÅG

7. HL

8. AN,

9. A-LN

10. JN

11. KN

12. L-AN

13. LP

14. I-BW

15. KW

16. UW

17. BW

18. LW

19. LW

Dok.Id 1273978

Postadress Box 2290 103 17 Stockholm	Besöksadress Birger Jarls Torg 16	Telefon 08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	Telefax 08-561 675 59	Expeditionstid måndag – fredag 09:00-15:00
---	---	--	---------------------------------	---

20. S-OW

21. C-GW

Ombud för 1-21:RN

22. RN

23. TS

24. DS

25. KS

Ombud för 25:N-EV

26. N-EV

27. Höga kusten - Ådalarnas Naturskyddsförening

28. Naturskyddsföreningens Länsförbund i Västernorrland

KLAGANDE OCH MOTPART

Mjälloms Fisk AB

Ombud: advokaterna PM och JM

MOTPART

Länsstyrelsen i Västernorrlands län

SAKEN

Tillstånd till fiskodling i Omnefjärden i Kramfors kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen avslår Naturskyddsföreningens Länsförbunds i Västernorrland och Höga kusten – Ådalarnas Naturskyddsförenings yrkande om inhämtande av förhandsavgörande från EU-domstolen.

2. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom på det sättet att tillståndet, i den omfattning som mark- och miljödomstolens dom medger, endast ska gälla till och med den 13 mars 2020.

  3. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandena i övrigt.
-

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Mjälloms Fisk AB (bolaget) har yrkat att mark- och miljööverdomstolen ska fastställa miljöprövningsdelegationens beslut såvitt avser den tillståndspliktiga verksamhetens omfattning, dvs. att tillstånd beviljas för odling av fisk med en maximal årlig förbrukning av 700 ton fiskfoder, och såvitt avser högsta tillåtna utsläpp i villkor 5 och 6, dvs. 3 200 kg utsläpp av totalfosfor och 28 000 kg totalkväve per år. Bolaget har vidare yrkat att tillståndet ska beviljas för minst tio år från dagen då tillståndet vinner laga kraft.

Om bolaget inte medges fortsatt tillstånd eller medges ett begränsat tillstånd har bolaget yrkat att det tillåts fortsätta bedriva den sökta fiskodlingsverksamheten, i den omfattning som mark- och miljödomstolens dom medger, i tre år från dagen då tillståndet vinner laga kraft.

Naturskyddsföreningens Länsförbund i Västernorrland och Höga kusten-Ådalarnas Naturskyddsförening har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med upphävande av underinstansernas avgöranden i första hand ska avvisa alternativt avslå bolagets ansökan om tillstånd samt i andra hand ska återförvisa målet för förnyad handläggning till mark- och miljödomstolen eller miljöprövningsdelegationen. Föreningarna har även yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska inhämta ett förhandsavgörande från EU-domstolen och, i så fall, inhibera verkställighetsförordnandet och vilandeförklara målet. Yrkandet om inhämtande av förhandsavgörande gäller endast under förutsättning att domstolen kommer fram till att direktivkonform tolkning av de i målet aktuella bestämmelserna inte kan ske.

RN, UA, KB, TB, KB, A-CG, ÅG, HL, AN, A-LN, JN, KN, L-AN, LP, I-B V, KW, UW, BW, LW, LW S-OW och C-GW (härefter RN m.fl.) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med ändring av

underinstansernas avgöranden ska avslå bolagets ansökan om tillstånd till utökning av fiskproduktion och att nuvarande verksamhet om 400 ton/år successivt avvecklas under en treårsperiod, 2016-2019. De har även yrkat att en avvecklings- och saneringsplan ska fastställas under 2016 och att sanering ska inledas 2016 och avslutas 2020. De har medgett bolagets andrahandsyrkande under förutsättning att avvecklingsplan och saneringsplan fastställs under 2016, avveckling påbörjas snarast och kapital avsätts varje år för sanering till dess saneringen är slutförd och godkänd, samt att sanering under och runt kassarna och grundområdena sker samtidigt.

DS och **KB** har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med upphävande av underinstansernas avgöranden ska underkänna bolagets miljökonsekvensbeskrivning och avvisa ansökan eller, i andra hand, avslå ansökan. De har vidare yrkat att verksamhetsutövaren åläggs sanera uppkomna och ackumulerade skador från verksamheten.

De har bestritt bolagets förstahandsyrkande men medgett yrkandet om att fortsätta bedriva verksamheten i den omfattning som mark- och miljödomstolen tillåtit under omställningstid eller avveckling om avfallet omhändertas alternativt att bolaget åläggs att deponera 5 miljoner kronor för sanering i efterhand.

TS har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen med upphävande av underinstansernas avgöranden ska underkänna bolagets miljökonsekvensbeskrivning och avvisa ansökan eller, i andra hand, avslå ansökan. Han har bestritt samtliga av bolaget framställda yrkanden.

N-EV och **KS** har yrkat att giltighetstiden för tillståndet ska begränsas till tre år. I andra hand har de yrkat att verksamheten ska upphöra inom ett år.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Bolaget har bestritt motparternas yrkanden och inväntat att yrkanden om att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas ska avvisas som för sent framställda. Bolaget har även motsatt sig Naturskyddsföreningens begäran om inhämtande av förhandsavgörande från EU-domstolen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Föreningar och enskilda klagande har hänvisat till det som de har anfört i underinstanserna med bl.a. följande tillägg:

RN m.fl.

Kassodlingen har genom övergödning kraftigt försämrat vattenstatusen i Omnefjärden och därmed är EU-domstolens dom i mål C-461/13 (Weserdomen) tillämplig. Vattenmyndigheten har krävt att alla jordbrukare tillsammans ska minska fosforutsläppen med samma mängd som en av de fem odlingarna släpper ut. Deras fotografier från 2008 och 2014 visar utvecklingen som skett 900 meter från odlingen. Bolaget hävdar att fosforutsläppet från odlingen till Omnefjärden är 0,6 % men eftersom tillförseln av näringsämnen till 75 % sker under perioden midsommar – september, då vattnet är som varmast, bidrar detta överskott till en enorm tillväxt i grunda vatten till men för friluftsliv, bad och fiske m.m. samt som vid förmultning kräver syre alternativt skapar syrefria bottenar. En bedömning av framtida saneringskostnader liksom en efterbehandlingsplan saknas.

Omnefjärden är till skillnad från de andra vattenförekomsterna en ganska instängd vik. De grunda vikarna kan inte längre användas för bad och det går knappt att ta sig igenom med båt. Sedan 1965 kunde en och annan sik fångas men sedan 2008 kan nät inte läggas ut på grund av den rika växtligheten. Ute på djupet där bolaget tar sina prover kan nät läggas ut för dit når inte solljuset. Bolagets mätpunkter ligger på de djupaste punkterna och det behövs mätpunkter även på grundare områden. Regnbågslaxar har förstört reproduktionen genom att leka i lekgrus och äta upp romen av inhemsk lax.

N-EV, DS och **KS** Miljökonsekvensbeskrivningen är så bristfällig att den inte kan användas som beslutsunderlag. Inte någon av de faktiskt observerade skadorna från den tioåriga odlingen omnämns. Allvarliga felaktigheter har också påtalats av dr H K, Stockholms universitet. Programmen med sina mätstationer är ensidigt utformade för att tillgodose bolagets önskemål och för att dölja miljöeffekterna så mycket som möjligt. Slutsatsen blir att alla bilagor med kontrollprogram i allt väsentligt är intetsägande och saknar relevans för bedömningen av sammantagna miljöeffekter. Av miljökonsekvensbeskrivningen framgår att förändringar i vattnets status kunde konstateras redan efter två års verksamhet men bolaget förnekar all kunskap om miljöeffekter som vunnits på Åland under mer än 30-årig verksamhet. Enligt uppgift från Stockholms universitet producerar varje regnbåge under sin uppväxt 3 kg avfall vilket innebär att fiskodlingen har producerat 1 200 ton avfall per år under tio års tid i Omnefjärden med ett fosforinnehåll motsvarande det som finns i gödsel från 245 kor. Ingen har redovisat var detta avfall hamnar. Merparten av avfallet består av fosfor, kväve och biomassa som sedimenteras på botten runt odlingsplatsen och alstrar syrefri botten. En betydande andel ackumuleras i inre långgrunda vikar i Omnefjärden och en mindre andel förs ut till yttre skärgård och Bottenhavet. En rapport baserad på dykinventering i Västernorrland under åren 2005 till 2014 indikerar en storskalig försämring av vattenkvalitén i området med ökad mängd närsalter, grumling av vattenmassa och ökad koncentration av fintrådiga alger vid ytan jämfört med kringliggande vatten. Det finns en mycket stark opinion bland befolkningen i Höga kustenområdet mot använd teknik i befintliga odlingar.

Det är ca 3 mil mellan fiskodlingarna vid Omnefjärden, Mjältösundet och Nätrafjärden. Odlingarna har tillsammans genom övergödning förstört minst 100 km stränder. Närboendes filmer, bilder och samstämmiga uppgifter om övergödda långgrunda sammanhängande vatten, obehaglig lukt av svavelväte och döda fiskar har helt negligerats. Till skillnad från en vanlig fjärd rör sig vattnet i Mjältöfjärden antingen mot norr eller söder. Förhärskande pålandsvind för in ytvattnet från Nätrafjärdens ström ut mot havet och Mjältöfjärdens ström för in ytvattnet med fekalier från fiskodlingarna till de djupt inskurna fjärdarna. Fjärdarna i området är i första hand Ullångersfjärden, Docksta- och Norrfjärden som alla skär djupt in i landet

och är djupt påverkade av övergödning. Både Mjältöns västsida och utsida är starkt påverkade. De är starkt kritiska till innehållet i bolagets miljökonsekvensbeskrivning och hänvisar till professor H Ks kommentarer till odlingen i Omnefjärden. Ingen sanering har förekommit och kostnaderna för detta pekar mot 50 Mkr för Omnefjärden och 250 Mkr för hela Höga kusten. När utsläppet av fosfor och kväve minskar i en vattenförekomst under sommartid, vilket är naturens sätt att förhindra övergödning, ökar fiskodlingen dramatiskt sina utsläpp av fosfor och kväve, eftersom fisken då matas med 75 % av den årliga fodermängden. Detta sker under de tre månader när vattentemperaturen är gynnsammast för både fiskodling och fotosyntes. En konsekvens av detta är att dessa tre månaders utsläpp av näring måste jämföras med motsvarande utsläpp av fosfor och kväve från samtliga naturliga och antropogena utsläppskällor under samma tidsperiod.

TS

Ansökan är inte fullständig och bolaget har inte rådighet över vattenområdet. Alla klagande borde skriftligen delges en kopia av alla referensmätningar. Han är mycket tveksam till undantaget i villkor 8 eftersom odlingsplatsen Brattberget har ett mycket skyddat läge utom för nordlig och nordostlig vindriktning. Han anser att kontrollmyndigheten ska bestå av såväl tjänstemän som personer utvalda av de fasta boende i t.ex. Omnefjärden-Ullångersfjärden och Nätrafjärden-Mjältösundet. Boendes iakttagelser, invändningar att bolagets uppgifter om vattenutbytet är felaktig, saneringskostnaden och bolagets rådighet över vattnet har inte beaktats. 75 % av all utfodring av fiskarna sker under juni, juli och augusti, dvs. under tre månader. Detta tillsammans med avföringen från fiskarna föranleder övergödning i vikarna som förs genom strömmar längst in i de innersta delarna av fjärden och sedimenterar bottarna. På sommaren utlöser bottensedimenteringen giftiga cyanobakterier som luktar mycket starkt och gör friluftslivet vid stränderna motbjudande, bad omöjligt och vattnet otjänligt. Höga kusten utgör ett av världsarven som bör medföra extra försiktighet och alla ansvariga måste dra sitt strå till stacken för att motverka övergödningen. Platserna för provtagning är placerade så att de inte motsvarar förhållandena i uppgrundade vikar, där medelvattendjupet är mindre än fem meter och där algblomningen och bottenväxtligheten är som störst.

Bolaget har i allt väsentligt åberopat samma omständigheter som i underinstanserna och har i Mark- och miljööverdomstolen tillagt bl.a. följande:

Weserdomen och den svenska lagstiftningen

Bolaget menar i första hand att ansökan ska prövas enligt miljöbalkens regler. Den tolkning av ramdirektivet som fastställs i Weserdomen kan inte tillämpas direkt i målet utan måste ske med beaktande av bl.a. rimlighetsavvägningen i 2 kap. 7 § miljöbalken. Som direktivet har implementerats i den svenska lagstiftningen är det vidare inte lämpligt att tillämpa miljökvalitetsnormer för ekologisk status som gränsvärdesnormer.

Bolaget menar i andra hand att den yrkade verksamheten inte äventyrar uppnåendet av en god status i aktuella vattenförekomster och att den inte heller orsakar en försämring av vattenförekomsternas status, vare sig den samlade statusen eller statusen för enskilda kvalitetsfaktorer.

Weserdomen rör tolkningen av en direktivbestämmelse. Svensk lagstiftning står i strid med den tolkning EU-domstolen slagit fast. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område (Ramvattendirektivet) är inte tillräckligt klart och precist för att ha direkt effekt och den implementerande lagstiftaren lämnats sådant reellt tolkningsutrymme som utesluter att direktivets artikel 4.1 ska tillämpas direkt. Det saknas utrymme att tolka in Weserdomen i svensk rätt och en direktivkonform tolkning är inte möjlig på grund av att tillämpningen skulle strida mot EU-rättsliga principer. Den svenska implementeringen av ramdirektivet för vatten innebär att miljökvalitetsnormer avseende ekologisk status utgör s.k. övriga normer. Dessa är inte direkt rättsligt bindande på sådant sätt att de krav som behövs för att uppfylla normerna alltid ska anses rimliga att ställa eller att tillstånd till verksamhet som bidrar till att en norm inte kan följas inte får meddelas annat än under vissa speciella omständigheter. Den svenska regleringen lämnar inget utrymme för att på tolkningsbasis utöka gruppen gränsvärdesnormer till att även innefatta övriga EU-normer. En sådan tolkning innebär en radikalt annorlunda tillämpning som skulle gå utanför den svenska implementeringen av direktivet och utgöra en betungande skärpning för tillståndssökande verksamhetsutövare.

EU-domstolens slutsatser i Weserdomen är inte tillämpliga vid en prövning av tillstånd till fortsatt verksamhet. I vart fall är de inte tillämpliga då verksamheten ska bedrivas i oförändrad omfattning.

Tillståndsmyndigheter måste tillämpa proportionalitetsprincipen även vid en tillämpning av icke-försämringskravet och kravet om uppnående av god status enligt Weserdomen. Proportionalitetsprincipen gör sig särskilt gällande vid tillstånd till fortsatt verksamhet, i synnerhet i den utsträckning tillståndet avser oförändrad produktionsomfattning. Bolaget bedriver sedan många år verksamhet i Omnefjärden. Bolaget har gjort omfattande investeringar i verksamheten. Bolaget kommer behöva lägga ned befintlig verksamhet om fortsatt tillstånd inte beviljas. Detta skulle innebära stora ekonomiska förluster och även påverka det lokala näringslivet negativt. De begränsade och eventuellt positiva effekter på miljön som en nedläggning av verksamheten skulle medföra står inte i rimlig proportion till dessa skador och negativa effekter.

Havs- och vattenmyndighetens (HaV) föreskrifter HVMFS 2013:19 kräver inte att en viss tillförlitlighet i bedömningsunderlaget ska föreligga för att kunna fastställa ekologisk status. Föreskriften tillåter bl.a. att expertbedömningar görs för att klassificera ekologisk status i de fall underlagsdata saknas. Även för enskilda kvalitetsfaktorer kan expertbedömningar göras. Att utifrån expertbedömningar utan underlagsdata uppställa ett strikt krav av innebörd att bolagets verksamhet inte får leda till att vattenförekomsten inte uppvisar måttlig status, och att ta senare mätningar som påvisar måttlig status till intäkt för att verksamheten orsakat en försämring, när statusen i själva verket har varit måttlig från början, kan inte anses vara ett rättssäkert förfarande. Som ett annat exempel kan nämnas att många sjöar i den svenska fjällvärlden har fått klassificeringen hög status för näringsämnen baserat på SMHI:s hydrologiska modell S-HYPE (vars tillförlitlighet anges vara klass D – låg). Om klassificeringen för en viss sjö egentligen endast borde ha varit god, skulle den modellbaserade klassificeringen tillsammans med en strikt tillämpning av icke-försämringskravet medföra väsentliga inskränkningar för vilka verksamheter som kan bedrivas och vilka utsläpp som kan ske i sjön. Någon möjlighet för den enskilde verksamhetsutövaren att få en viss klassificering överprövad finns inte. En

verksamhetsutövare har vidare mycket små möjligheter att visa att tidigare gjord klassificering var fel och att en ny, lägre klassificering skulle ha gjorts från början, samt att verksamhetsutövaren inte orsakat den lägre klassificeringen. HaV:s föreskrifter och klassificeringar gjorda enligt dessa är olämpliga att använda som strikta krav och gränsvärden i tillståndsprövningar av enskilda verksamheter, bl.a. eftersom föreskrifterna inte säkerställer att rättssäkerhetsprincipen efterlevs.

Vattenförekomstindelningen är olämplig för bedömningar med uppställande av strikta krav från viss verksamhet. Sveriges kustvattenförekomster är avsevärt mindre och fler till antalet än för de andra länderna runt Östersjön. Om en verksamhet inte får medföra en försämring i statusen för enskilda kvalitetsfaktorer för relevant vattenförekomst, har vattenförekomstens storlek och andra förutsättningar stor betydelse för vilken verksamhet som tillåts. Indelningen kan då få till följd att det blir omöjligt att etablera verksamheter på vissa platser, utan att lokaliseringen i sig behöver vara olämplig. Ju mindre vattenförekomsterna är, desto större är risken att detta inträffar.

Påverkan på ekologisk status och enskilda kvalitetsfaktorer

Bolagets verksamhet påbörjades 1983 med en produktion på ca 60 ton fisk årligen. 2004 meddelades bolaget tillstånd till utökad verksamhet om totalt 400 ton fisk årligen, vilket motsvarar en förbrukning av totalt 480 ton foder, vid odlingslokalerna Mjällomsviken och Brattberget. Miljöprövningsdelegationen har medgivit en årlig förbrukning av totalt 700 ton foder. Mark- och miljödomstolen begränsade däremot tillståndet till 500 ton foder, vilket innebär en produktionsminskning med nästan 30 % i jämförelse med miljöprövningsdelegationens beslut. Bolaget menar att det saknas giltiga skäl att inte ge tillstånd till den av miljöprövningsdelegationen medgivna omfattningen, inte minst då nuvarande produktion inte medfört någon avsevärd påverkan. Eventuell påverkan från bolagets verksamhet borde varit märkbar först år 2005 då tillståndet till utökad produktion togs i bruk. För verksamheten i Omnefjärden har bolaget sammanlagt fem provtagningspunkter för vattenkemi och växtplankton. Bolaget har tre provtagningspunkter för bottenfauna och sediment. I bolagets recipientkontrollprogram görs jämförelser med den närliggande Gaviksfjärden som ligger söder om bolagets odlingar och utgör ett regionalt referensområde. Örefjärden norr om bolagets odlingar utgör också ett regionalt referensområde. De mätningar som

ligger till grund för vattenmyndighetens klassificering av ekologisk status i Omnefjärden kommer i första hand från bolagets recipientkontrollprogram. Kontrollprogrammet har utformats i samråd med och godkänts av tillsynsmyndigheten med målsättningen att möjliggöra klassificering av vattenförekomsterna, snarare än att visa direkt påverkan från fiskodlingen. Provtagningspunkterna är således utspridda över vattenförekomsterna för att ge ett rättvisande sammanvägt värde. Bolaget såsom verksamhetsutövare bör kunna utgå från och lita på att kontrollprogrammet till innehåll och omfattning är tillräckligt för att möta de krav som ställs på att påvisa eventuell miljöpåverkan från verksamheten.

Växtplankton

Den fastställda klassificeringen för Omnefjärden från 2009 är god status. Klassificeringen bygger på en expertbedömning och inte på faktiska mätningar. Det senaste arbetsmaterialet för klassificeringen bygger på bolagets provtagningar 2011–2013 och anger måttlig status för kvalitetsfaktorn växtplankton. En analys av biovolymen och klorofyllhalterna under denna period, vilka har översatts till nyssnämnda statusklassificeringar, visar att värdena gick ner i början av perioden för att sedan gå upp mot mitten av perioden och därefter ner igen. Värdena motsvarar, eller i något fall understiger, nu 2008 års värden och nuvarande trend är nedåtgående (bättre för statusklassificeringen).

Mellanårsvariationerna är stora och likaså variationerna mellan provpunkterna. I fallet med Omnefjärden har ett glidande treårsmedelvärde använts för att bedöma status. Vid en jämförelse med Gaviksfjärden och Örefjärden noteras att biovolymen och klorofyllhalterna på motsvarande sätt har varierat under perioden, om än ej samvarierat med bolagets mätningar. Någon klassificering för Gaviksfjärden med avseende på växtplankton har inte skett men senaste förslaget till klassificering är måttlig status. För Örefjärden är den fastställda klassificeringen från 2009 hög status avseende klorofyll och god status avseende biovolym (baserat på expertbedömningar). Det senaste förslaget till klassificering är måttlig status för båda parametrarna.

Den ekologiska statusen med avseende på växtplankton har inte försämrats i den berörda vattenförekomsten under bolagets verksamhetstid, tvärtom vad förslaget till

ny klassificering visar. I den mån någon försämring ändå kan utläsas så överensstämmer den med trenden längs Bottenhavet/ Södra Bottenviken och kan inte kopplas till bolagets verksamhet.

Bottenfauna

En art som har relativt stor påverkan på indexet är vitmärla. Av VISS framgår att i Bottenhavet minskar antalet arter betydligt jämfört med Östersjön och man har under 2000-talet sett en nedgång av vitmärla som används för att indikera god status. På grund av detta finns det en risk att statusen klassas till lägre än vad den i verkligheten är och vad som beror på lokal påverkan. Den fastställda klassificeringen från 2009 för Omnefjärden i VISS är god status. Av motiveringen framgår att eftersom ny verksamhet har tillkommit sedan tidigare bedömning och bedömningen därför är osäker ingår inte bottenfauna i bedömningen för ekologisk status. Klassificeringen bygger på en expertbedömning. Förslaget till ny klassificering är god för Omnefjärden och bygger på data från bolagets recipientkontrollprogram 2007–2012.

I Omnefjärden har statusen genomgående varit god, även om en viss nedgång skedde 2010. Som anges ovan har index stark koppling till förekomsten av vitmärla, vilken har minskat kraftigt i Bottenhavet under 2000-talet. Sedan några år visar dock vitmärlan en uppåtgående trend längs hela kuststräckan. Bolagets uppfattning är att denna utveckling är en starkt bidragande orsak till den förbättrade statusen i vattenförekomsterna. Vid en större utblick kan konstateras att utvecklingen inom vattenförekomsterna har skett helt i linje med utvecklingen i Bottenhavet i stort. Bolagets verksamhet har inte orsakat en försämring av statusen för bottenfauna i vattenförekomsten. Statusförändringarna som skett över åren följer vitmärlans förekomst och överensstämmer med utvecklingen i Bottenhavet i stort.

Makroalger och gömfröiga växter

Den fastställda klassificeringen från 2009 är god status, baserat på en expertbedömning och en transekt. Förslaget till ny klassificering är god status. Av motiveringen framgår att det skett ett flertal dyktransekter under perioden men att enbart två från 2007 uppfyller bedömningsgrundernas krav för klassning, varvid bedömningen baserar sig på en expertbedömning. Bolaget undersökte 2013 fyra transekter inom

vattenförekomsten. Transekten längst ut respektive längst in i fjärden indikerade god status och transekterna mellan dessa två visade hög status. Det har således inte skett någon försämring i den berörda vattenförekomsten vad avser makroalger under bolagets verksamhetstid. Det ha alltså inte skett någon försämring i de berörda vattenförekomsterna vad avser makroalger under bolagets verksamhetstid.

Näringsämnen

Fastställd status från 2009 är hög. Förslaget till ny klassificering är god status. Nedgången beror dels på att totalmängd fosfor sommar klassificerats som god, vilket baseras på en modellbaserad klassificering då mätvärden saknas. Dels beror nedgången också på att löst oorganiskt kväve vinter klassificerats som måttlig, även detta baserat på en modellbaserad klassificering, vilken bedöms ha låg tillförlighet. Bolaget har genomfört mätningar av näringsämnen sedan 2007. Analysresultaten avseende fosfor för 2011 och 2012 har dragits tillbaka av laboratoriet på grund av analysfel. Det är därför inte möjligt att göra fullgoda statusklassificeringar för perioder mellan 2011 och 2014 (klassificeringen ska bygga på värden över tre år i följd). Uppmätta halter under verksamhetstiden visar på viss mellanårsvariation. En klassificering av resultaten från de olika provpunkterna för enskilda år indikerar att status varierar mellan hög och god, där god status är vanligast, samt i vissa fall måttlig. Statusen varierar också mellan de olika parametrarna, dvs. fosfor respektive kväve vintertid, fosfor respektive kväve sommartid och löst organiskt fosfor respektive kväve. Sett över hela perioden har en viss ökning av fosforhalten skett. En liknande ökning kan konstateras även i Gaviksfjärden, vilken är opåverkad av bolagets verksamhet. Fosforhalterna i Omnefjärden ligger i nivå med, och ofta något under, halterna i Gaviksfjärden. Även i Örefjärden ses en tydlig mellanårsvariation samt perioder med stigande respektive sjunkande fosforhalter. Under perioden 2003–2008 var exempelvis halterna kraftigt stigande, medan de sjönk under perioden 2008–2013 för att därefter öka igen.

Halterna av näringsämnen i Omnefjärden varierar från år till år precis som för andra vattenförekomster. Värdena ligger i nivå med Gaviksfjärden som är opåverkad av bolagets verksamhet. Resultaten för provtagningarna 2007 – 2015 antyder att det kan ha skett en viss ökning av fosforhalterna i vattenförekomsten liksom i Gaviksfjärden.

Bolagets bedömning är att statusen i Omnefjärden inte har försämrats, utan att ökningen är en effekt av mellanårsvariation. Om någon försämring ändå anses föreligga så motsvarar den utvecklingen längs kuststräckan i stort. Följaktligen har bolagets verksamhet inte orsakat någon försämring av statusen.

Syrgasförhållanden

Omnefjärden har hög status i såväl fastställd som i förslag till ny klassificering. Bolagets recipientkontrollprogram gör inte månadsvisa mätningar, vilket behövs för att fastställa status enligt HaV:s föreskrift 2013:19. För att bedöma status kan jämförelse göras med gränsen för syrebrist om 3,5 ml syrgas/l. Samtliga stationer i recipientkontrollprogrammet visar goda syreförhållanden. Inte vid något tillfälle sedan 2007 har syrehalterna i bottenvattnet understigit gränsen 3,5 ml/l. Verksamheten har således inte medfört någon påverkan avseende syrgasförhållandena i berörd vattenförekomst.

Sammanfattning

Bolaget har ett ambitiöst recipientkontrollprogram där provtagningarna utformats för att kunna bedöma vattenförekomsternas ekologiska status. Bolagets mätningar visar att vattenförekomsternas ekologiska status bör anses oförändrad över bolagets verksamhetsperiod, såväl på samlad nivå som på nivån för enskilda kvalitetsfaktorer. Bolagets verksamhet har därmed inte medfört någon försämring i de berörda vattenförekomsterna. Enskilda provtagningar, framförallt av kemiska parametrar men i viss mån även vad gäller växtplankton och klorofyll, utgör endast ögonblicksbilder och bör främst ses tillsammans med motsvarande klassificeringar över en längre tid. De variationer som kan konstateras inom berörda vattenförekomster, både mellan provtagningspunkter och över tid samt i såväl positiv som negativ riktning, är inte anmärkningsvärda utan ligger i linje med mellanårsvariationerna i referensområdena och kuststräckan i övrigt.

I den mån statusen för vattenförekomsterna faktiskt har försämrats beror försämringen på andra faktorer än bolagets verksamhet. Det är dessa faktorer som i så fall måste åtgärdas och bolagets verksamhet, eller frånvaron av densamma, påverkar inte möjligheterna till förbättring i endera riktningen. Således äventyrar bolagets verksamhet inte uppnåendet av en god status i vattenförekomsterna. Den korta

omsättningstiden för vattnet i de berörda vattenförekomsterna medför ytterligare minskning av påverkan från bolagets verksamhet.

Påverkan i övrigt

Sediment

De årliga provtagningarna visar inte på någon tydlig förändring över perioden 2007–2014 vad avser närsalter, torrsustans och glödförlust. Mellanårsvariationen är stor men ingen trend kan utläsas. Det finns ingen samvariation mellan provpunkterna, och en punkt kan utvisa högre värden ett år och lägre värden ett annat år medan en annan punkt utvisar motsatsen. Av provtagningarna dras slutsatsen att bolagets verksamhet inte medför någon påverkan på sedimenten i vattenförekomsten bortom odlingsområdena. Den högupplösta studien utvisar tydliga tecken på organisk påverkan på sedimenten vid odlingslokalerna. Graden av påverkan minskar ju längre bort från odlingskassarna man kommer. Utanför de angivna odlingsområdena återfinns ingen tydlig påverkan av sedimenten. Bolagets verksamhet kan mot bakgrund av ovanstående anses medföra en tydlig påverkan på bottenarna i direkt anslutning till odlingarna men ingen påverkan på bottenarna utanför odlingsområdena, vilket styrks av de årliga provtagningarna på längre avstånd från odlingsområdena. Påverkan inom odlingsområdena får anses acceptabel. Påverkan ska bedömas utifrån vattenförekomsten som helhet och inte utifrån avgränsade delar.

Fosforutsläpp

Fiskodlingen kan anses utgöra en stor punktkälla, men är samtidigt försumbar jämfört med det totala fosfortillskottet till den enskilda vattenförekomsten. Enligt SMHI:s vattenwebb är tillskottet av fosfor till Omnefjärden 555 ton per år, varav inflöde från omgivande vattenförekomster är 554 ton. En bedömning av eventuell lokal övergödningsproblematik måste ses till det totala tillflödet av fosfor och inte bara tillflödet av antropogen fosfor. Med 3,2 ton fosfor utgör bolagets fiskodling ca 0,6 % av fosfortillflödet till Omnefjärden, alltså fortfarande en mycket liten andel. Bolaget noterar i sammanhanget också att mark- och miljödomstolen kom fram till att fiskodlingens andel av det totala antropogena utsläppet av fosfor uppgår till 0,4 %. Bolagets bidrag av näringsämnen om cirka 1,5 ton fosfor respektive 14 ton kväve är således försumbart jämfört med såväl tillflödet till enskilda vattenförekomster som det

antropogena tillflödet till Bottenhavet. Bolagets uppfattning är dock att fokus bör vara påverkan på vattenförekomsten snarare än på utsläppsmängd. Avfallet står för en försumbar del av fiskodlingars miljöpåverkan. Den avgörande frågan är istället den om mängden näringsämnen, vilken bestäms av tillförd fodermängd och uppnådd tillväxt. Den absolut största delen av den fosfor som bolagets verksamhet släpper ut är så hårt bunden att den är biologiskt otillgänglig och inte kan medföra någon övergödning. Bolaget ifrågasätter inte enskilda klagandes iakttagelser och bilder men menar att de olägenheter som framhålls (framför allt algblomning och algpåväxt) inte är hänförliga till bolagets fiskodling och det noteras att förekomsten av algblomning och algpåväxt har ökat i hela Östersjön under lång tid samt att rapporter om algblomningar vid Höga kusten funnits redan innan bolaget påbörjade sin verksamhet.

Den del av fosforutsläppen som är löst i vattenmassan transporteras ut på precis samma sätt som den lösta icke antropogena fosfor. Den del av fosforutsläppen som är partikelbunden tas antingen upp av djurplankton, bottendjur och vild fisk, eller så sedimenterar den, företrädesvis under eller i närheten av kassarna. Närsaltsutsläppen från verksamheten sker till största delen under sommarhalvåret. Om detta skulle medföra nämnvärt ökad påverkan jämfört med en jämn fördelning över hela året, skulle säsongsvisa variationer synas i kontrollprogrammet. Bolaget har inte sett något i kontrollprogrammets mätningar som tyder på att närsaltshalterna skulle vara högre närmare odlingen eller att det förekommer inomårsvariationer som tyder på att bolagets utsläppsfördelning över året i sig skulle medföra negativ miljöpåverkan.

Länsstyrelsens slutsats om att förekomsten av trådalger ökat är felaktig. Av undersökningarna i Omne- och Ullångersfjärden 2008 och 2013 framgår att förekomsten av grönslick har minskat något. Vad specifikt gäller blåstång utvisar undersökningarna att täckningsgraden för blåstång har varit i princip oförändrad mellan 2008 och 2013.

Länsstyrelsens dykinventeringar tycks, enligt SMHI:s databas Sharkweb, inte ha utförts inom samma område år efter år, vilket försvårar långsiktiga analyser av resultaten. I den mån resultaten från länsstyrelsens inventeringar går att jämföra med bolagets kan inga nämnvärda skillnader konstateras. Bolagets dykinventering i

Omnefjärden och Ullångersfjärden 2008 gav ett medelvärde på 0,897. Länsstyrelsens dykinventering kring Ulvön samma år gav ett medelvärde på 0,885. År 2013 var motsvarande siffror 0,884 respektive 0,83. Samtliga dessa uppgifter tyder på hög status.

Sakägarnas bildmaterial, iakttagelser och utsagor

De olägenheter som sakägarna framhåller (framför allt algblomning och algpåväxt) är inte hänförliga till bolagets fiskodling. Den absolut största delen av den fosfor som bolagets verksamhet släpper ut är så hårt bunden att den är biologiskt otillgänglig och inte kan medföra någon övergödning. Vidare har förekomsten av algblomning och algpåväxt ökat i hela Östersjön under lång tid samt att rapporter om algblomningar vid Höga kusten funnits redan innan bolaget påbörjade sin verksamhet. Det bildmaterial som presenterats i målet består huvudsakligen av bilder och filmsekvenser insamlade av boende och sakägare, med kommentarer om bildernas innehåll och andra uppgifter från boende nära de platser där bilderna tagits. Utifrån materialet dras, vad gäller vissa områden, slutsatser kring hur vattenmiljön i området påverkats av bolagens verksamhet. Den ingivna dokumentationen påvisar inte vare sig frekvens eller omfattning av algblomningar och förekomst av påväxtalger. Den visar heller inte att förekomsten eller omfattningen skulle vara större närmare bolagens fiskodlingar. De uppgifter som anges är inte av sådan art eller insamlade med sådan vetenskaplig metod att de kan ligga till grund för en rättslig bedömning av ekologisk status eller av påverkan från bolagens verksamhet. Den rättsliga bedömningen ska istället göras utifrån bl.a. gjorda mätningar i bolagens program för recipientkontroll. Den ingivna dokumentationen påvisar alltså inte något samband mellan den observerade algblomningen och förekomsten av påväxtalger å den ena sidan, och bolagens verksamheter å den andra sidan. Såväl algblomning som utbredning av makroalger såsom grönslick är naturliga fenomen under vissa gynnsamma förhållanden. Det förekommer, har påvisats och dokumenterats i de flesta kust- och havsområden i Östersjön, även i områden där varken fiskodling eller andra klart påvisbara belastningskällor förekommer. Algblomning och förekomst av påväxtalger har även förekommit historiskt sedan mycket lång tid tillbaka, även innan industriella utsläpp var en tänkbar orsak.

Det förekommer algblomning såväl i fjärdar som kan påverkas av bolagets verksamhet som i fjärdar som är helt opåverkade av bolagets verksamhet, vilket talar för att algblomningen och utbredningen av påväxtalger inte är hänförliga till bolagets verksamhet.

Påverkan på skyddade områden

Bolagets verksamhet medför varken påverkan på skyddade områden eller försvårar uppnåendet av Sveriges internationella åtaganden.

Tillståndstiden m.m.

Produktionscykeln för matfisk uppgår till ca 2 år. Bolaget har gjort produktionsplanering samt investeringar i yngel och sättfisk för kommande år utgående från miljöprövningsdelegationens beslut och nedskärning innebär ett stort överskott av sättfisk som inte kan avsättas genom försäljning eller odling på andra lokaliteter och orsakar därmed omfattande ekonomiska förluster. Mark- och miljödomstolens dom är baserad på en överdriven försiktighetslinje som inte står i rimlig proportion till de ekonomiska och praktiska konsekvenserna för bolaget och inte heller till den eventuella miljönyttan eller den miljörisk som miljöprövningsdelegationens tillstånd innebär. Tillståndspanoden (sex år) är inte heller rimlig i ett ekonomiskt perspektiv med beaktande av de omfattande investeringar som krävs. Tiden är inte heller motiverad ur ett miljöperspektiv.

Bolaget har tagit det nya tillståndet i anspråk i enlighet med det meddelade verkställighetsförordnandet. Bolagets verksamhet bedrivs i fleråriga produktionscykler. Alla tre odlingarna vid Höga Kusten hänger ihop och med hänsyn till logistik och kostnader är avvecklingstiden därför tre år. Om bolaget inte medges fortsatt tillstånd eller om den medgivna produktionsvolymen måste minskas, kan bolaget tvingas att i snabb takt avveckla stora mängder fisk som redan finns i produktionen. Produktionsminskning eller avveckling mitt i säsongen kan inte verkställas med kort varsel. Levande fisk bör inte hanteras och flyttas under säsongen när vattentemperaturen är hög, då det medför stress och risk för omfattande dödlighet samt ökad risk för fisksjukdomar. Vidare är det inte tillåtet att flytta fisk från kustodling till inlandsodling. Utöver detta saknas marknadsmässiga avsättningsmöjligheter för sådan fisk, vilket innebär att bolaget

kommer att behöva slakta av stora mängder fisk och därmed lida stora ekonomiska förluster, till ingen egentlig nytta för miljön eller omgivningen. Det vore därför oskäligt om bolaget vid ett upphävt eller begränsat tillstånd inte medges tid för ordnad avveckling eller omställning.

Bästa möjliga teknik

Det saknas en allmänt accepterad bästa möjliga teknik (BAT) för fiskodling. Det kan finnas olika BAT för olika fiskodlingar beroende på art, syfte, område och ekonomiska förutsättningar. Fiskodling är en ganska ung näring och är en verksamhet under utveckling. Teknikutveckling är på gång och drivkrafterna är framförallt att minimera utsläppen av närsalter när det gäller Sverige. Det finns problem med alternativa odlingstekniker. Ett slutet system för laxartad fisk behöver en liter vatten per kg fisk för syresättning. För detta krävs någon form av slutna system som hanterar enorma mängder vatten. Utsläppen av närsalter i detta vatten är så låga att normala reningsverk inte hanterar det varför vattnet måste koncentreras och återanvändas vilket i praktiken är en RAS-anläggning. En sådan anläggning kan på grund av klimatet inte ligga ute i vattnet. Det är fortfarande en högriskteknik som är i en utvecklingsfas. De som är i drift idag utgör endast en komplettering till kassodlingar. De verksamheter som driver RAS-anläggningar går med förlust alternativt får sina intäkter från annan verksamhet än fisk. Kostnaden för en RAS-anläggning är 4-5 Euro/kg fisk. Snittpriset de senaste åren för deras försäljning har varit 3,82 Euro/kg fisk.

Miljökonsekvensbeskrivningen och underlaget i övrigt

Yrkandet om att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas har tillkommit som ett nytt yrkande efter överklagandetidens utgång. Yrkandet ska därför avvisas. Miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller miljöbalkens krav.

VISS inkluderar inte all tillgänglig data. För de fem vattenförekomster som berörs av bolagens verksamhet saknas i VISS all data för de senaste åren. Samma brist kan förväntas även för andra vattenförekomster. Samtidigt är de fem vattenförekomster som är av intresse i målen bättre undersökta än andra kustvattenförekomster i regionen, möjligen med undantag för Gaviksfjärden som ingår i det nationella miljöövervakningsprogrammet. Av detta drar bolaget slutsatsen att dess

kontrollprogram är mer omfattande än något annat kontrollprogram för kustvattenförekomster i regionen, trots att det finns verksamheter, såsom exempelvis fabrikerna i Domsjö och Husum, som orsakar väsentligt större utsläpp av såväl näringsämnen som andra ämnen än bolagets verksamhet.

Underlaget från bolagets kontrollprogram är i sig tillräckligt omfattande och det vore inte rimligt att kräva ytterligare utredningar från bolaget. Prövningen kan och bör därför utgå från detta underlag.

Om bedömningarna i VISS skulle inkludera allt underlag från bolagets kontrollprogram, samt om faktiska undersökningar skulle göras av de närliggande vattenförekomsterna, skulle bilden i VISS motsvara den som bolaget har redogjort för i målen, nämligen att den ekologiska statusen inte har försämrats sedan bolaget började undersöka recipienterna enligt sina kontrollprogram, inte ens på nivån för enskilda kvalitetsfaktorer.

Anledningen till att nyare underlag inte tagits med i VISS är inte att det skulle vara otillräckligt eller på annat sätt bristfälligt, utan endast att arbetscykeln för uppdateringar i VISS är sådan att det nyare (om än nu ett par år gamla) underlaget ännu inte beaktats.

Efterbehandlingsåtgärder

Miljöprövningsdelegationens villkor 24 innebär att efterbehandling ska ske i samband med nedläggning och att bolaget ska lämna en efterbehandlingsplan till tillsynsmyndigheten senast ett år innan verksamheten avses upphöra. Kravet om att bolaget ska åläggas att efterbehandla verksamheten är därför redan tillgodosett. Bolaget vidhåller sin tidigare inställning att det med dagens kunskapsunderlag och kostnadsbild inte finns färdiga lösningar för att på ett tekniskt-praktiskt och ekonomiskt rimligt sätt vidta saneringsåtgärder under verksamhetens gång. Det erinras om att påverkan på bottnarna avser en begränsad yta och att ingen nämnvärd påverkan på bottnarna utanför odlingsområdena har iakttagits eller kan förväntas.

Inhämtande av förhandsavgörande

Det är varken nödvändigt eller lämpligt att hämta in ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Naturskyddsföreningens fråga rör tolkningen av svensk rätt, och den svenska implementeringen av ramdirektivet för vatten, inte direktivet som sådant. Redan av den anledningen behöver förhandsavgörande inte inhämtas. Vad specifikt gäller frågan huruvida en direktivkonform tolkning kan ske trots motstridiga förarbetsuttalanden menar bolaget att det inte är förarbetsuttalandena i sig, utan ordalydelsen i den svenska lagstiftningen, som omöjliggör en direktivkonform tolkning, varvid den föreslagna frågan och dess svar saknar relevans i sammanhanget.

Länsstyrelsen har i allt väsentligt åberopat samma omständigheter som i underinstanserna och har i Mark- och miljööverdomstolen tillagt bl.a. följande:

När det gäller statusbedömningen bör även myndigheternas bedömning som framgår av VISS användas som utgångspunkt för domstolens bedömning om aktuell status. Denna är utförd i enlighet med befintliga riktlinjer och föreskrifter. Det är påverkan på vattenförekomsten som bör vara i fokus. Den ekologiska statusen för Omnefjärden bedöms vara måttlig och flera kvalitetsfaktorer visar tecken på övergödning.

Utsläppen är av betydande omfattning och riskerar att påverka miljökvaliten. Det är framförallt det antropogena tillskottet av näring som leder till övergödning. Bolagets resonemang medför att utsläppen till kustvattenförekomsterna i samtliga fall framstår som obetydliga i relation till den totala mängden näringsämnen. Ett sådant resonemang leder närmast till att det inte någonstans längs Sveriges ostkust är befogat med krav på rening av punktkällor med utsläpp av näringsämnen.

Fiskodlingen utgör en betydande källa till utsläpp av kväve och fosfor. Av tillgängligt analysverktyg från SMHI kan modellerade källfördelningar för landbaserade utsläpp av kväve och fosfor tas fram för bland annat Omnefjärden. I modellen ingår inte vattenbruk som punktkälla men en jämförelse mellan utsläpp från fiskodlingen och tillförseln från landbaserade källor kan göras. Under perioden 2008-2014 släppte fiskodlingen ut i genomsnitt 1,84 ton fosfor och 15,3 ton kväve per år enligt bolagets miljörapport. Landbaserade källor tillförde under perioden 1999-2011 0,75 ton fosfor

och 15,13 ton kväve per år (perioden 2008-2014 var tillförseln från land 0,58 ton fosfor och 14,44 ton kväve). Både naturlig och antropogen tillförsel inkluderas i landbaserade källor. Ser man till antropogen påverkan är fiskodlingens relativa bidrag betydligt större. För Omnefjärden är skog/hyggen den absolut största landbaserade källan och denna kan till stor del betraktas som icke antropogen. Transporterna från omgivande vattenförekomster till Omnefjärden kan ha betydelse men det sker också ett utflöde från Omnefjärden och balansen mellan in- och utflöde varierar. Till exempel skedde enligt SMHI:s vattenwebb ett nettoutflöde på 2,68 ton fosfor per år från Omnefjärden till vattenförekomsten ”N Höga kustens kustvatten” åren 1999-2011. Samma period skedde ett nettoinflöde till Ullångersfjärden på 3,15 ton fosfor per år. Under denna period skedde följaktligen ett totalt nettoinflöde till Omnefjärden på mindre än 0,5 ton fosfor per år. Utsläppen från verksamheten är således redan idag betydande och bolaget har inte visat att en utsläppsökning av gödande och organiska ämnen som den utökade verksamheten skulle ge upphov till kan göras utan negativa följder för vattenmiljön.

För till exempel kvalitetsfaktorn växtplankton indikerar bolagets nya data för 2014 att minskad produktion och därmed minskade utsläpp sammanföll med en förbättrad status samma år. En tendens till försämrad status fanns annars fram till 2013. Även om det finns osäkerhet i användandet av data från ett enskilt år visar detta att det finns ett behov av utökad recipientkontroll och att det inte kan uteslutas att en utökad produktion ger en försämrad miljö kvalitet.

Under sammanställningen av gömfröiga växter redovisas inte dykinventeringen i området som länsstyrelsen lät göra sommaren 2013 trots att länsstyrelsen i sitt yttrande redogjort för dessa. Vidare fokuseras enbart på statusklassning av transekter och inte eventuella förändringar i djuputbredning eller täckningsgrad av olika arter, något som har stor ekologisk betydelse för området. Länsstyrelsen delar inte bolagets bedömning att det inte skett någon försämring vad avser makroalger i vattenförekomsten. Förekomsten av fintrådiga alger, främst grönslick, har ökat, vilket tyder på god tillgång på närsalter. En ökad förekomst av fintrådiga alger kan ge negativa effekter på bland annat området grunda havsvikar. Dessutom visar inventeringar från 2005, 2006, 2007 och 2013 en minskning i djuputbredning av blåstång med drygt 2 meter i närheten av

odlingen, vilket indikerar en miljöförsämring i området. Blåstång är en art med stor ekologisk betydelse, inte minst i Bottenhavet där antalet större fleråriga alger är få och många arter är beroende av blåstången för sin överlevnad. I detta område har närsaltsgynnade fintrådiga alger ökat på bekostnad av blåstång.

Numera anses hela Östersjön vara påverkad av övergödning. Befintliga halter i Bottenhavet ligger över det målvärde som är satt av HELCOM (Helcom HOD 39/2012).

HaV har som remissmyndighet avstyrkt bifall till bolagets samtliga yrkanden och uppgett bl.a. följande. Tillstånd till fiskodlingsverksamhet i öppna kassar med direktutsläpp av betydande mängder näringsämnen i vattenförekomsten vars ekologiska status försämrats från god till måttlig på grund av övergödning kan inte ges.

Utsläpp av fosfor och kväve samt påverkan på ekologisk status

Enligt miljökonsekvensbeskrivningen kom fiskodlingsverksamheten igång 2005. Mark- och miljödomstolens tillstånd medger utsläpp av 2,3 ton totalfosfor och 20 ton totalkväve per år till och med 2021. Vattenmyndigheten skriver i VISS i anslutning till senast utförd statusklassning 2014 att ekologisk status bedöms utifrån kvalitetsfaktorn växtplankton till måttlig. Bedömningen stöds av en undersökning från 2013 som tyder på att blåstångens djuputbredning minskar jämfört med 2008. Som betydande påverkanskälla anges bland annat fiskodling – utsläpp av näringsämnen och organiskt material. I VISS anges dessutom att övergödning och syrefattiga förhållanden bedöms som miljöproblem i Omnefjärden. Bedömningen utgår från statusklassning av biologiska och fysikalisk/kemiska kvalitetsfaktorer. Enligt uppgift från bolagets miljörapporter släppte verksamheten under perioden 2009–2015 i genomsnitt ut ca 1,82 ton fosfor (2,180 ton som mest och 1,048 ton som minst) och ca 15,21 ton kväve (17,060 ton som mest och 9,202 ton som minst) per år i Omnefjärden. Trots tydlig indikation om att den ekologiska statusen sänkts sedan 2009 till följd av övergödning och att God ekologisk status riskerar äventyras tillåts bolaget släppa ut mer fosfor och kväve än vad det i genomsnitt släppt ut under perioden 2009-2014. Myndigheten anser att de utsläppsmängder domen möjliggör i sammanhanget får anses betydande. Som jämförelse släpps det enligt SMHI:s vattenwebb ut sammanlagt 15,7 ton kväve och

0,827 ton fosfor årligen från landbaserade källor, exempelvis jordbruksmark, skogsbruk och enskilda avlopp i Omnefjärden. Av vattenmyndighetens förslag till åtgärdsprogram för perioden 2015–2021 för Bottenhavets vattendistrikt framgår att havsbaserade matfiskodlingar står för stora punktutsläpp av fosfor och kväve i Höga kustområdet. Ustläpp från dessa odlingar beräknas till ca 12 ton fosfor och 93 ton kväve per år (BSPA Höga kusten). I Bottenhavets vattendistrikt utgör fiskodlingar en betydande påverkanskälla i fyra vattenförekomster vid Höga kusten.

Begränsningsvärden samt bedömning av ekologisk status

Det är inte tydligt hur domstolen har kommit fram till sina begränsningsvärden och vilken påverkan halterna bedöms få för vattenförekomsten. Begränsningsvärden för fosfor och kväve samt foderförbrukning stämmer relativt väl överens med länsstyrelsens yrkande om maximal årlig förbrukning på 500 ton fiskfoder samt begränsningsvärdena 2,2 ton totalfosfor och 20 ton totalkväve per år samtidigt som det framgår att länsstyrelsen anser att hittillsvarande verksamhet kan ha bidragit till att vattenkvaliteten försämrats från God ekologisk status 2009 till måttlig. Domstolens översiktliga beräkning av fosforhalten (baserat på 1,5 ton fosfor som jämförs med bakgrundshalten för Bottenhavet) tillför inget ytterligare i ärendet eftersom det antas att all förorening sker vid samma tillfälle, oberoende av årstid och att föroreningarna blandas i hela vattenmassan på en gång. Närsaltskoncentrationsmätningar är också alltför okänsliga för att kunna ligga till grund för bedömning. Bedömningen av förhållandena i vattenrecipienten borde ha skett på vattenförekomstnivå, Omnefjärden, i enlighet med relevanta bedömningsgrunder och utifrån information i VISS. Enligt vattendirektivet är första steget för statusklassning att bedöma de biologiska kvalitetsfaktorerna. De fysiska och kemiska kvalitetsfaktorerna bedöms först när biologiska kvalitetsfaktorn visar ”Hög” eller ”God”. Det är inte möjligt att med stöd av fysiska-kemiska kvalitetsfaktorer höja statusen när biologiska kvalitetsfaktorn indikerar sämre status än ”Hög” eller ”God” som i Omnefjärden. Sättet att bedöma vattenförekomstens status framgår också av HaV:s föreskrifter (HVMFS 2013:19).

Miljö kvalitetsnormer för vatten, omvänd bevisbörda och försiktighetsprincipen

Enligt miljöbalken är det verksamhetsutövaren som ska visa hur odlingen påverkar bland annat vattenkvaliteten och om det finns risk för en försämring eller risk för att

verksamheten medverkar till att en miljö kvalitetsnorm inte kan nås. Det kan redan nu konstateras att kraven i vattendirektivet och vattenförvaltningsförordningen inte kommer att nås till den 22 december 2015 i den aktuella vattenförkomsten på grund av övergödning. Särskilda förutsättningar gäller enligt 4 kap. 9 § vattenförvaltningsförordningen för att vattenmyndigheten ska kunna medge tidsundantag. Även om ett tidsundantag kommer att fastställas t.o.m. 2027 innebär inte detta att fortsatt belastning genom exempelvis utsläpp av fosfor och kväve kan tillåtas fortsätta.

Bolaget har inte presenterat några försiktighetsmått som visar att fortsatt verksamhet kan tillåtas utan att medföra en påverkan på den ekologiska statusen. Det framgår tydligt av utredningen att verksamheten kommer att släppa ut betydande mängder näringsämnen i vattenförekomsten som redan indikerar måttlig ekologisk status. Därmed borde försiktighetsprincipen tillämpas och fortsatt verksamhet inte tillåtas.

Miljömål och hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kap. MB

Det är oklart vilken bedömning mark- och miljödomstolen gjort när det gäller fiskodlingens förenlighet med bestämmelserna i 3 och 4 kap MB. Domstolen synes ha blandat riksintressen beslutade med stöd av 4 kap. och riksintresseanspråk enligt 3 kap. Eftersom vattenbruk inte utgör riksintresse enligt 3 kap. blir det inte fråga om någon avvägning gentemot ett annat riksintresseanspråk i 3 kap. Däremot måste en bedömning ske av om fiskodlingen påtagligt kan skada ett sådant område som i sin helhet utgör riksintresse enligt 4 kap.

Domstolens jämförelse med enskilda avlopp

De aktuella utsläppen från odlingen är mycket stora i förhållande till andra allmänt förekommande utsläpp av fosfor. Av SMHI:s vattenwebb framgår att det i Omnefjärden sammanlagt släpps ut 15,7 ton kväve och 0,827 ton fosfor årligen från landbaserade källor, exempelvis jordbruksmark, skogsbruk och enskilda avlopp. Utsläppen från fiskodlingen vid tillåten produktion uppgår till totalt 20 ton totalkväve och 2,3 ton totalfosfor årligen. Fosforutsläppen är mycket stora i jämförelse med andra fosforutsläpp som visas bl.a. av att utsläppen vid Örnköldsviks tätortsavlopp från 30 000 personer bara utgör en dryg tiondel av fosforutsläppen från odlingarna. Det är

påverkan från den sökta fiskodlingen som ska bedömas och inte utsläppen från enskilda avlopp i regionen, där också ett kontinuerligt tillsynsarbete sker.

Weserdomen

EU-domstolens bedömning är att medlemsstaterna inte får tillåta verksamheter som riskerar att orsaka en försämring av en ytvattenförekomst status. Tillstånd får inte heller ges till verksamheter som äventyrar uppnåendet av god ytvattenstatus. Enda möjligheten är att det meddelas ett undantag som antingen kan avse förlängd tidsfrist eller ett mindre strängt krav. Sådana undantag beslutas av vattenmyndigheten. Begreppet försämring har tolkats på så sätt att det räcker med att en enskild kvalitetsfaktor försämrats till en lägre klass även om den sammanvägda statusen inte försämras. Försämringsförbudet gäller alltså på kvalitetsfaktornivå. EU-domstolens dom innebär att Sveriges genomförande av vattendirektivet inte står i överensstämmelse med den bindande verkan av direktivets miljömål eller förbudet mot försämring som EU-domstolen slagit fast eftersom man i Sverige genom förarbetsuttalanden och genom att enbart kemisk status pekats ut som gränsvärdesnorm gör skillnad mellan rättsverkan mellan ekologisk och kemisk ytvattenstatus. Mark- och miljödomstolen har inte gjort en direktivkonform tolkning av miljöbalken. För att inte åsidosätta EU-rätten måste svenska domstolar tillämpa miljöbalken på ett sådant sätt att tillräckliga krav ställs för att förhindra en försämring av status, alternativt för att säkerställa att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas. Av EU-avgörandet framgår klart att det är förhållandena inom varje vattenförekomst som är avgörande för om försämring föreligger eller inte. För Omnefjärden finns uppgifter i VISS om att en statusförsämring skett sedan 2000. Detta måste leda till slutsatsen att ytterligare verksamhet som påverkar den ekologiska statusen inte kan tillåtas i dessa vattenförekomster.

I aktuellt ärende är det fråga om en ansökan om förnyat och utökat tillstånd till fiskodling och provningen omfattar således alla delar av verksamheten. Den svenska lagstiftningen bör tillämpas så att EU-domens slutsatser och principen om EU-rättens företräde får genomslag både vid nyetablering och vid ansökan om nytt tillstånd att bedriva verksamhet enligt miljöbalken.

Statusklassificeringen

Eftersom de processer som påverkar ett vattens ekologi är komplexa är det inte förvånande att reglerna som behövs för att bedöma processerna blir sådana att det kräver viss kunskap för att tillägna sig dem. Detta innebär inte att regleringen i sig är rättsosäker. Det finns inte heller anledning att ifrågasätta den klassning som har gjorts. Myndigheten anser att indelningen i vattenförekomster i Sverige, med undantag för mindre sjöar, sker i överensstämmelse med vattendirektivet. Naturvårdsverkets föreskrifter (2006:1) om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön beskriver indelningen i Sverige. Vid en jämförelse mellan Sverige och andra medlemsländer runt Östersjön skiljer sig inte storleken på kustvattenförekomster nämnvärt åt, vilket också tyder på ett likartat genomförande av direktivet i denna del. EU-kommissionen har inte heller framfört kritik gällande Sveriges indelning av kustvattenförekomster.

Utsläpp av näringsämnen

Det är riktigt att vattenförekomsterna tillförs näringsämnen från omgivande vatten. Bolaget har utifrån uppgifter i SMHI:s vattenwebb redovisat bruttotransporter av fosfor. HaV anser att det är nettobelastningen av näringsämnen som är av betydelse och har sammanställt tabeller utifrån SMHI:s vattenwebb från 2016-04-13 över nettoflöden av fosfor och kväve mellan aktuella vattenförekomster. Nettotillskottet till Omnefjärden är totalt 0,47 ton per år. Uppgifterna i vattenwebben inkluderar inte belastningsdata från bolagets fiskodlingsverksamhet som under perioden 2009–2014 i genomsnitt uppgick till ca 1,82 ton fosfor per år enligt bolagets miljörapporter. Viktigt är också att värdena i vattenwebben gällande flöden av näringsämnen är modulerade utifrån flödet av vatten och koncentrationer av näringsämnen. Årsflödet av näring dominerar vintertid då vindstressen och närsaltshalten är som störst. Största transporten av fosfor mellan vattenförekomsterna äger alltså rum den tid på året då den biologiska aktiviteten är som lägst. Fiskodlingsverksamhetens tillskott av näringsämnen sker däremot framförallt under den del av året när den biologiska aktiviteten är som mest intensiv och man kan förvänta sig störst effekt på miljön.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Mark- och miljööverdomstolen meddelar denna dag dom även i mål nr M 8882-15 angående tillstånd till fiskodling vid Mjältösundet och nr M 2620-16 angående fiskodling och vinterförvaring i Nätrafjärden i Örnsköldsviks kommun.

Utgångspunkter för prövningen

Yrkanden har framställts efter överklagandetidens utgång om att ansökan ska avvisas på grund av bristfällig miljökonsekvensbeskrivning. En förutsättning för prövning i ett mål som förevarande är dock att det finns ett tillräckligt underlag för att kunna bedöma om ansökan ska bifallas. Frågan ska därför prövas av domstolen oberoende av om något yrkande om att miljökonsekvensbeskrivningen ska underkännas har framställts i målet. Mark- och miljööverdomstolen finner att den i målet aktuella miljökonsekvensbeskrivningen tillsammans med övrig utredning uppfyller kraven i miljöbalken varför det inte finns skäl att avvisa bolagets ansökan. Det har heller inte framkommit skäl att återförvisa målet till underinstanserna.

Bolaget har tidigare bedrivit fiskodlingsverksamhet på den i målet aktuella platsen. Eftersom det tidigare tillståndet var tidsbegränsat och tiden för tillståndet har löpt ut, ska bolagets ansökan prövas på samma sätt som om det var fråga om en ny verksamhet.

Av 2 kap. miljöbalken följer att verksamhetsutövaren ska visa bl.a. att människor och miljön skyddas mot skador och olägenheter och att den plats som har valts är lämplig med hänsyn till ändamålet med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Sedan ska en rimlighetsavvägning göras enligt kapitlets 7 §, där nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått ska vägas mot kostnaderna för dessa. Kraven gäller så långt åtgärderna inte kan anses orimliga att uppfylla. Strängare krav kan dock ställas om det behövs för att följa en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap. 2 § första stycket 1 miljöbalken. Detta avser miljökvalitetsnormer som är s.k. gränsvärdesnormer. För övriga miljökvalitetsnormer gäller som utgångspunkt huvudregeln om en rimlighetsbedömning i 7 § första stycket.

Av EU-domstolens dom i mål C-461/13 (Weserdomen) följer att medlemsstaterna är skyldiga att inte ge tillstånd till verksamheter som riskerar att orsaka en försämring av ytvattenförekomstens status eller äventyra uppnående av god status vid den tidpunkt som anges i direktivet. EU-domstolen slår fast att det föreligger en försämring så snart statusen hos minst en av de ekologiska kvalitetsfaktorerna blir försämrade med en klass, även om denna försämring inte leder till en försämring av klassificeringen av ytvattenförekomsten som helhet.

Är verksamheten tillåtlig?

Miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten Omnefjärden har satts till god ekologisk status 2015 och bedöms inte kunna nås på grund av övergödning. Ett tidsundantag har föreslagits till 2027. HaV och länsstyrelsen, som grundar sin bedömning på vattenmyndighetens arbetsmaterial i VISS, har i målet gjort gällande att statusen för vattenförekomsten har försämrats och att bolagets verksamhet har en sådan påverkan på lokal nivå att den valda lokaliseringen är olämplig. Bolagets inställning är att vattenförekomstens ekologiska status är oförändrad såväl på samlad nivå som vad gäller enskilda kvalitetsfaktorer och att verksamheten inte äventyrar uppnåendet av god status för vattenförekomsten samt att verksamheten inte har någon nämnvärd påverkan lokalt.

Mark- och miljööverdomstolen anser att det råder osäkerhet vad gäller bedömningar såväl kring verksamhetens påverkan på vattenförekomsten i stort, särskilt vad gäller påverkan på den ekologiska statusen, som beträffande verksamhetens påverkan lokalt. En av de faktorer som bidrar till denna osäkerhet är de speciella förhållanden som råder i vattenförekomsten. Det är fråga om ett gränsområde mellan näringsfattigt vatten och vatten som uppvisar övergödningssymtom och där den ekologiska statusen ligger nära gränsen mellan god och måttlig. Recipienten kan därför förväntas vara mer sårbar för störningar i form av näringsbelastning och det krävs därmed mindre förändringar för att statusen ska kunna påverkas, vilket i sin tur leder till att osäkerheten kring klassningen ökar. Till detta kommer att det material som myndigheterna utgått ifrån vid sina ställningstaganden och den utredning som bolaget

presenterat inte är helt jämförbara dels då dessa utgår från olika tidsperioder, dels eftersom redovisningen i VISS utgår från expertbedömningar bl.a. i de fall där antalet prover inte har varit tillräckligt medan bolagets redovisningar utgår från uppmätta resultat.

Vad gäller de specifika kvalitetsfaktorerna har det framkommit att det för vissa relevanta faktorer inte har varit möjligt att få fram tillräckligt underlag för att göra en fullständig bedömning av dessa. Exempelvis har klassificeringen för makroalger inte varit möjlig vid alla mätstationer eftersom de referensarter som krävs för bedömningen inte har kunnat påträffas. Ett annat exempel är att bottenfaunans status varit starkt kopplad till att vitmärlan nästan helt försvann i vattenförekomsten för ett antal år sedan. Det är vidare osäkert om Gaviksfjärden är en i sammanhanget optimal referensvattenförekomst då vattenförekomsten har valts ut främst utifrån förekomsten av metaller. Till detta kommer att vissa av bolagets utförda mätningar inte uppfyller kraven i HVMFS 2013:19 eftersom färre prover har tagits än vad som där föreskrivs.

Ytterligare omständigheter bidrar till osäkerheten kring bedömningen av verksamhetens påverkan på bl.a. den ekologiska statusen. En sådan omständighet är förekomsten av vad bolaget beskriver som mellanårsvariationer, dvs. att statusen kan variera från år till år samt att det vissa år sker ett nettoinflöde till och andra år ett nettoutflöde från vattenförekomsten. En annan omständighet är vad som genom HaV:s redovisning framkommit om transporter av näring till andra vattenförekomster där god ekologisk status inte bedöms kunna uppnås inom utsatt tid. Till detta kommer att bolagets egenkontrollprogram främst haft som syfte att vara ett underlag till VISS och inte att beskriva miljöeffekterna av bolagets verksamhet. Det har framkommit att egenkontrollprogrammet har ändrats sedan 2015 men resultatet till följd av ändringarna har inte redovisats av bolaget.

Som nämnts ovan är bolagets verksamhet belägen i gränsområdet mellan näringsfattigt vatten och vatten som uppvisar övergödningssymtom och som kan förväntas vara mer sårbart för störningar i form av näringsbelastning. Det har framkommit att det i närheten av fiskodlingarna finns från miljösynpunkt viktiga grunda vikar som har höga ekologiska värden och skyddsvärda lekbottnar samt att verksamheten är belägen inom

område av riksintresse för naturvården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken samt riksintresse enligt 4 kap. miljöbalken med särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten. Av 4 kap. miljöbalken följer att exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma tillstånd endast om det inte möter hinder enligt kapitlets paragrafer och det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdets naturvården.

Av länsstyrelsens yttranden i målet tillsammans med de i målet ingivna filmerna och fotografierna framgår att det finns tydliga tecken på övergödning och en betydande lokal påverkan i området. Av Länsstyrelsens i Västernorrlands län rapport 2014:01 ”Marin dykinventering av vegetationsklädda bottnar” framgår för Omnefjärden att på transekten OF2 och Om3, belägen närmast aktuell fiskodling, har noterats kraftig mörk grönslik, vilket är tecken på höga närsalthalter. Av den nationella miljöövervakningen framgår att det har skett en minskning av blåstångens djuputbredning vid lokalen OF2 mellan 2005 och 2013 samt att täckningsgraden även avtagit. Det noteras vidare att delar av Omnefjärden är särskilt skyddsvärda från naturvärdesynpunkt.

Den i målet aktuella fiskodlingsverksamheten i nu yrkad omfattning innebär att utsläppet blir 3,2 ton totalfosfor och 28,0 ton totalkväve per år. Det är fråga om ett betydande punktutsläpp av näringsämnen utan föregående rening. Utsläppet sker framför allt under den delen av året när den biologiska aktiviteten är som mest intensiv. Vad som framkommit om iakttagelser kring blomning och ökad tillväxt av fintrådiga alger visar på påverkan av kväve som kan ha samband med fiskodlingen. I ansökan saknas emellertid uppgifter om kväve som i löst form skulle kunna spridas med ytvattenströmmarna till omgivningarna.

När det gäller utsläppen av fosfor har framkommit att 20–25 procent av fosfor är biotillgängligt och att resterande fosfor är partikulärt bundet i foderspill och fiskfekalier. I direkt anslutning till fiskodlingen är bottensedimenten tydligt påverkade av foderrester och fekalier med inslag av svavelbakterier vilket tyder på syrefria förhållanden som kan leda till att fosfor frigörs och blir biotillgängligt. Därmed finns det risk för att den fosfor som lagrats i bottensedimenten även kan komma att belasta omgivningen. Vilka effekter detta har på miljön har inte närmare redovisats.

Samtidigt som det alltså är svårt att bedöma verksamhetens påverkan på miljön, kan det ifrågasättas om den teknik som ska tillämpas – öppna kassar som inte ger möjlighet till någon uppsamling eller rening av foderrester och fekalier – utgör bästa möjliga teknik. Det är fråga om en i förhållande till andra utsläppskällor ansenlig mängd fosfor och kväve som släpps ut och tekniken medger inte någon annan metod för begränsning av utsläppet än minskad produktion. Andra typer av verksamheter får tåla höga kostnader för att begränsa sina utsläpp; det gäller exempelvis utsläpp av avloppsvatten från industrier och hushåll.

Mot bakgrund av den teknik som valts, osäkerheterna i bedömningen av vilken miljöpåverkan som kan förväntas samt lokaliseringen av verksamheten till områden med ogynnsamma recipientförutsättningar kan fiskodlingen inte tillåtas på den aktuella platsen. Tillstånd ska därför inte lämnas enligt bolagets förstahandsyrkande.

Tillstånd till fortsatt verksamhet under avvecklingstiden

Med hänsyn till den tid som förflutit sedan bolaget började bedriva verksamheten med stöd av meddelat verkställighetsförordnande och mot bakgrund av vad som framkommit om svårigheterna med en snabb avveckling av verksamheten får uppgiften om att bolaget behöver tre år för att avveckla verksamheten godtas. Bolaget bör därför enligt sitt andrahandsyrkande ges tillstånd att bedriva verksamheten till och med den 13 mars 2020 i den omfattning och med de villkor som anges i mark- och miljödomstolens dom.

Övriga frågor

Naturskyddsföreningens Länsförbud i Västernorrland och Höga kusten – Ådalarnas Naturskyddsförening har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen enligt artikel 267 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Mark- och miljööverdomstolen finner inte att det i målet har uppkommit någon sådan fråga som föranleder tvivel om tolkningen av unionsrätten och som gör det nödvändigt att hämta in ett förhandsavgörande från EU-domstolen för att döma i saken. Yrkandet ska därför avslås.

Det har i målet framställts yrkanden om att efterbehandlingen ska påbörjas så snart möjligt. Det saknas för närvarande tillräckligt underlag för att ta ställning till vilka efterbehandlingsåtgärder som är lämpliga och möjliga att genomföra. Tillståndsbeslutet innehåller ett villkor om att bolaget senast ett år innan det att verksamheten helt eller delvis upphör, ska anmäla detta till tillsynsmyndigheten samt inlämna en efterbehandlingsplan. Frågan om efterbehandling ska således hanteras inom ramen för tillsynen. Det finns alltså inte skäl att förena tillståndsbeslutet med ett villkor om att bolaget genast ska inleda en efterbehandling. Överklagandena ska därför avslås i denna del.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Roger Wikström samt tekniska rådet Yvonne Eklund och tf. hovrättsassessorn Elena Landberg, referent.

Föredragande har varit Gunilla Barkevall.

KLAGANDE

1. U A	11. R N
2. B B	12. A N
3. K B	13. A-L N
4. T B	14. AB N
5. K B	15. J N
6. A-C G	16. K N
7. Å G	17. L-A N
8. Höga kusten - Ådalarnas Naturskyddsförening	18. R N
9. H L	19. S N
10. Naturskyddsföreningens Länsförbund i Västernorrland c/o S R	20. P N

Dok.Id 227458

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 708 831 28 Östersund	Storgatan 6	063-15 06 00 E-post: mmd.ostersund@dom.se www.ostersundstingsratt.domstol.se	063-15 06 88	måndag – fredag 08:00-16:00

21. L P

29. K W

22. T S

30. U W

23. D S

31. L W

24. K S

32. L W

25. J T

33. S O W

26. B U

34. C-G W

27. I-B V

Ombud för 1, 3-7, 9, 12-17, 19, 21,
25-27, 29-34:
R N

28. N-E V

KLAGANDE OCH MOTPART

1. Länsstyrelsen Västernorrland

2. Mjälloms Fisk AB

ÖVERKLAGAT BESLUT Miljöprövningsdelegationens beslut 2014-09-08 i ärende nr 551-1761-12, se **bilaga 1****SAKEN**

Tillstånd till fiskodling i Omnefjärden, Kramfors kommun

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen ändrar miljöprövningsdelegationens beslut från den 8 september 2014 med dnr 551-1761-12 så att tillstånd ges till odling av fisk med en maximal årlig förbrukning av 500 ton fiskfoder.

Tillståndets giltighet begränsas till och med den 31 december 2021.

Villkor

Vidare ändrar mark- och miljödomstolen villkoren 5, 6, 7, 8, 18, 21 och 23 så att de erhåller följande lydelse.

Villkor 5

Utsläpp av totalfosfor från odlingen får som högst vara 2 300 kg per år som begränsningsvärde. Utsläppet ska beräknas enligt formeln $L=P*(FK*C_1-C_R)*10^{(a)}$

Villkor 6

Utsläpp av totalkväve från odlingen får som högst vara 20 000 kg per år som begränsningsvärde. Utsläppet ska beräknas enligt formeln $L=P*(FK*C_1-C_R)*10^{(a)}$

Villkor 7

Död fisk som flyter på ytan ska under produktionssäsongen (juni-september) avlägsnas och dokumenteras regelbundet, dock minst tre (3) gånger/vecka. Under övrig tid ska avlägsnandet och dokumentationen ske minst en (1) gång/vecka. Undantag på grund av säkerhetsskäl kan medges av tillsynsmyndigheten efter anmälan. Undantag för detta villkor gäller utan anmälan till tillsynsmyndigheten under menföresperioder, perioder med istäcke samt vid vindstyrka som överstiger 10 m/s.

Villkor 8

Död fisk i botten på odlingskassarna ska under perioden med öppet vatten avlägsnas och dokumenteras regelbundet, dock minst en (1) gång per vecka. Undantag för

avlägsnande av död fisk i botten kan medges av tillsynsmyndigheten efter anmälan. Undantag för detta villkor gäller utan anmälan till tillsynsmyndigheten vid vindstyrka som överstiger 10 m/s.

Villkor 18

Kontroll av att odlingskassarna är hela och i funktionsdugligt skick görs före och efter bogsering samt i samband med hantering av fisk och/eller kassar på odlingsplatsen, såsom håvning, uppvägning, delning m.m.

Visuell kontroll av kassarna från ytan skall göras rutinmässigt vid daglig tillsyn. Verksamhetsutövare ska i samråd med tillsynsmyndigheten närmare fastställa rutiner, metoder och dokumentation för kasskontrollen.

Villkor 20

För verksamheten ska finnas ett kontrollprogram. Förslag till nytt kontrollprogram ska inlämnas till tillsynsmyndigheten senast två månader efter att domen vunnit laga kraft. Kontrollprogrammet ska innehålla förslag till kontroll av anläggningen med omgivningar samt recipientkontroll med referensmätningar. Kontrollprogrammet ska även innehålla förslag till mätningar, provtagning och uppföljningar av biota i omgivningen till fiskodlingen.

Villkor 21

Bolaget ska utföra av tillsynsmyndigheten godkända referensmätningar innan verksamheten utökas, dock senast under den första tillväxtsången efter att tillståndet och odlingslokaliteterna tagits i drift.

Villkor 23

Verksamhetsutövaren ska föra journal över verksamheten. Journalföring ska omfatta minst följande:

- tillförd mängd och typ av foder per dag
- fodrets fosfor-, kväve- och proteininnehåll samt energivärde
- mängd (kg/ton) insatt fisk och levererad fisk

- mängd (kg/ton) död fisk
- mängd (kg/ton) rymlingar inkl. svinn
- mängd (kg/ton) animaliskt avfall inom respektive avfallskategori
- mängd (kg/ton) kemikalier och avfall (exkl. animaliskt)
- beräknad fiskproduktion (kg/ton) och foderkoefficient per månad
- maximala fisktätheten per kubikmeter och individtätheten per odlingskasse per månad
- eventuella sjukdomsutbrott av anmälningspliktig fisksjukdom eller påvisad smitta
- eventuell läkemedelsanvändning
- utredningsresultat avseende ackumulering och spridning av fekalier enligt villkor 22 och med det tidsintervall som har fastställts av tillsynsmyndigheten för verksamhetens kontrollprogram.

^(a) Beräkningsformeln angiven i villkor 5 och 6, $L=P*(FK*C_1-C_R)*10$ redogörs för i detalj i Naturvårdsverkets allmänna råd 93:10 samt i SNV rapport 3382. Beräkning av (L) ger fosfor resp. kväveförluster i kg. Fiskproduktionen (P) anges som nettoproduktion i ton och utgörs av biomasseökning och förlorad biomassa under en tidsperiod. Foderkoefficienten (FK) är fodermängden i våtvikt (ton) dividerat med fiskproduktionen i ton. C_1 är koncentrationen fosfor eller kväve i foder i % och C_R koncentrationen fosfor eller kväve i fisk i %. Rundvikt är vikten av strupskuren men inte urtagen fisk.

BAKGRUND

Mjälloms fisk AB har hos miljöprövningsdelegationen vid länsstyrelsen i Väster-norrlands län (miljöprövningsdelegationen) ansökt om förnyat och utökat tillstånd till fiskodling inom fastigheterna X och Y i Kramfors kommun. Tidigare tillstånd gavs av miljöprövningsdelegationen den 17 september 2001, dnr 244-4681-00 och dnr 244-10206-01 och avsåg årsproduktion av upp till 400 ton fisk vid fastigheten X samt övervintring av hela årsproduktionen vid fastigheten Z vid Mårdviksudden. Miljöprövningsdelegationens beslut överklagades till miljödomstolen och senare även till miljööverdomstolen. I dom den 25 november 2004 fastställde miljööverdomstolen miljöprövningsdelegationens beslut. Miljööverdomstolen föreskrev att det dåvarande tillståndet skulle upphöra den 31 oktober 2014.

Det nu aktuella och överklagade tillståndet är således föranlett av att tidigare tillstånd upphört.

YRKANDEN M.M.

Bolaget har yrkat att villkoren 7, 8, 18, 21 och 23 ändras enligt följande.

Villkor 7

Död fisk som flyter på ytan ska under produktionssäsongen (juni-september) avlägsnas och dokumenteras regelbundet, dock minst tre (3) gånger/vecka. Under övrig tid ska avlägsnandet och dokumentationen ske minst en (1) gång/vecka. Undantag på grund av säkerhetsskäl kan medges av tillsynsmyndigheten efter anmälan. Undantag för detta villkor gäller utan anmälan till tillsynsmyndigheten under menföresperioder, perioder med istäcke samt vid vindstyrka som överstiger 10 m/s.

Villkor 8***Tillägg:***

Undantag för detta villkor gäller utan anmälan till tillsynsmyndigheten vid vindstyrka som överstiger 10 m/s.

Villkor 18

Kontroll av att odlingskassarna är hela och i funktionsdugligt skick görs före och efter bogsering samt i samband med hantering av fisk och/eller kassar på odlingsplatsen, såsom håvning, uppvägning, delning m.m.

Visuell kontroll av kassarna från ytan skall göras rutinmässigt vid daglig tillsyn. Verksamhetsutövare ska i samråd med tillsynsmyndigheten närmare fastställa rutiner, metoder och dokumentation för kasskontrollen.

Villkor 21

Verksamhetsutövaren ska utföra av tillsynsmyndigheten godkända referensmätningar före odlingsverksamheten utökas senast dock under den första tillväxtsåsongen efter att tillståndet och odlingslokaliteterna har tagits i bruk

Villkor 23

Sista punkten i listan över journalföringens innehåll:

- utredningsresultat avseende ackumulering och spridning av fekalier enligt villkor 22 och med det tidsintervall som har fastställts av tillsynsmyndigheten för verksamhetens kontrollprogram.

Länsstyrelsen har yrkat att tillståndet ska ändras så att maximal årlig förbrukning ska begränsas till 500 ton fiskfoder. Vidare har länsstyrelsen yrkat att begränsningsvärdet i villkor 5 ska ändras till 2 200 kg per år för utsläpp av totalfosfor samt att begränsningsvärdet i villkor 6 ändras till 20 000 kg per år för utsläpp av totalkväve.

Länsstyrelsens inställning

Villkor 7

Länsstyrelsen har medgett att villkor 7 ändras på så sätt att villkoret tillförs ny mening med följande formulering.

Undantag från detta villkor gäller utan anmälan till tillsynsmyndigheten vid vindstyrka som överstiger 10 m/s. Icke anmälda undantag och motiv till dessa ska journalföras.

I övrigt bestrider länsstyrelsen ändring av villkoret.

Villkor 8

Länsstyrelsen har medgett att villkoret får ett tillägg med följande formulering.

Undantag från detta villkor gäller utan anmälan till tillsynsmyndigheten vid vindstyrka som överstiger 10 m/s. Icke anmälda motiv till detta ska journalföras.

Villkor 18

Länsstyrelsen har medgett att villkoret ändras genom att det får en ny formulering enligt följande.

Kontroll av att odlingskassarna är hela och i funktionsdugligt skick ska se före och efter bogsering samt i samband med hantering av fisk och/eller kassar på odlingsplatserna. Visuellt kontroll av kassarna från ytan ska göras i samband med daglig tillsyn. Vid eventuella brister ska nödvändiga åtgärder vidtas och tillsynsmyndigheten underrättas. Rutiner, metoder och dokumentation för kontroll av odlingskassar ska framgå av kontrollprogrammet.

Villkor 21

Länsstyrelsen har medgett ändring av villkoret endast på sådant sätt att det förtydligas att det är de eventuellt utökade delarna av lokaliteterna som inte får tas i bruk innan referensmätning utförts. I övrigt bestrider länsstyrelsen ändring.

Villkor 23

Länsstyrelsen har medgett delvis ändring av villkoret på så sätt att strecksatsen ”årligt utredningsresultat avseende ackumulering och spridning av fekalier enligt villkor 22” i stället formuleras enligt följande.

- genomförande och resultat av löpande utredning avseende ackumulering och spridning av fekalier enligt villkor 22.

Villkor 23 ska få ett tillägg med formulering enligt följande.

- Undantag enligt villkor 7 och 8. Tidpunkt och orsak ska anges.

Länsstyrelsens synpunkter på bolagets överklagande

Som grund för talan har länsstyrelsen anfört bl.a. följande. Länsstyrelsen anser att den ansökta verksamheten riskerar att bidra till en försämring av vattenförekomstens ekologiska status och till att den för vattenförekomsten fastställda miljökvalitetsnormen, god ekologisk status 2015, inte kan uppnås.

Den hittillsvarande verksamheten kan redan ha bidragit till att vattenkvaliteten försämrats så att den ekologiska statusen har sänkts från god 2009 till måttlig. Vid länsstyrelsens nya klassificering enligt bedömningsgrunderna är den sammanvägda ekologiska statusen för aktuell vattenförekomst nämligen måttlig (2013). Denna bedömning ingår i underlaget för Vattenmyndigheten för Bottenhavets vattendistrikts kommande samråd med enskilda, myndigheter och kommuner.

Länsstyrelsen anser att miljöprövningsdelegationen inte dragit korrekta slutsatser från de data som presenterats av sökanden. Länsstyrelsen menar att det av sökandens redovisningar inte går att utesluta att miljöförhållandena i Omnefjärden försämrats under senare år. Miljöprövningsdelegationen synes dessutom inte ha tagit stöd i de rapporter och data som länsstyrelsen ingivit. Detta material ger stöd för att miljöförhållandena försämrats avseende övergödning.

Bottenhavets kustvatten är i övergödningshänseende i behov av en minskning av tillförseln av näringsämnen. Den ansökta utökade verksamheten skulle öka utsläppen av både fosfor och kväve. De av sökanden presenterade data ger inget stöd för att verksamheten av den hittillsvarande omfattningen inte har eller kommer att försämra den ekologiska statusen.

Det har framkommit att mätdata för fosfor åren 2010-2012, inte går att använda på grund av analysfel. Nu har det dessutom kommit till länsstyrelsens kännedom att data för totalkväve inte heller går att använda vad gäller nivåerna. Avsaknaden av tillförlitliga mätdata för näringsämnen gör att statusklassificeringen blir mindre säker men det bör vara sökanden och inte miljön som ska stå för denna osäkerhet.

Sammantaget bedömer länsstyrelsen att det inte finns utrymme för en utökad verksamhet utan risk för att uppnåendet av miljömålen försvåras och att den för vattenförekomsten fastställda miljökvalitetsnormen god ekologisk status 2015 inte kan uppnås.

Länsstyrelsens synpunkter på övriga överklaganden

Länsstyrelsen bestrider övriga klagandens yrkanden om att miljöprövningsdelegationens beslut ska upphävas.

P N och R N, D S och K S har yrkat att mark- och miljödomstolen ska undanröja miljöprövnings-delegationens beslut och avvisa alternativt avslå bolagets ansökan om tillstånd. Vidare har P N yrkat att mark- och miljödomstolen ska besluta om åtgärder domstolen finner lämpliga för att, i den mån det är tekniskt möjligt, verka för att få till stånd en sanering av de skador som Omnefjärden åsamkats av hittills bedrivna verksamhet. Som grund för talan har P N anfört bl.a. följande.

Fiskodlingarna har storskaligt bedrivits 10 år. Därför behövs inga gissningar om effekterna av verksamheten. Facit finns redan i Omnefjärden där normalt friluftsliv som havsbad, sportfiske eller båtliv med fritidsbåt inte längre kan bedrivas som före starten av odlingen.

Föråldrad teknik med öppna kassar (som används i Omnefjärden och Höga Kusten) strider mot en Miljöbalken och ett flertal internationella avtal (HELCOM, EU:s vattendirektiv m.fl.). Ett flertal odlingsprojekt med modern teknik (BAT), t ex RAS (Recirculating Aqua System) har påbörjats även inom Sverige. Bland annat har Kanada och Nya Zeeland använt modern teknik mer än ett decennium. Betydande EU-bidrag utgår till nya RAS-projekt i Baltstaterna.

Miljökonsekvensbeskrivningen är felaktig och bristfällig och beskriver inte de miljökonsekvenser som redan har konstaterats i Omnefjärden.

På samtliga lokaler utpekade med naturvärde är vattenmiljön förstörd genom att grunda vikar växer igen på grund av övergödning. Påverkan är storskalig. Växtligheten består bland annat av ålnate och borstnate. Vattnet är grumligt och luktar illa. Förr kunde siktdjupet i Höga Kustens vatten vara 5 m eller mer. Nu finns områden i Omnefjärden där siktdjupet är mindre än 0.5 m. Stränder som före odlingen hade klar sikt ner till botten är nu täckta av växtlighet, grönslick, död växtlighet och oidentifierad gegga. Ofta kommer fiskslem från fiskodlingen drivande. Det går inte att simmande ta sig igenom växtligheten som snärjer fast den simmare som försöker. Förstört badvatten tvingar havsbadare att uppsöka andra badplatser utanför Höga Kusten.

Sportfiske försvåras av flera skäl. Spöfiskare tvingas längre upp på stranden för att undgå områden hala av grönslick närmast vattenbrynet. Nätfiskare får sina nät igensatta av slem och partiklar. Stora bestånd av vild fisk har försvunnit till exempel sik och strömming. Före den storskaliga odlingsstarten lekte sik i Ulvviken där lekbottarna nu är borta.

Säkerhet till sjöss äventyras eftersom manövrering av fritidsbåtar försvåras då den onormala vattenväxtligheten fastnar i propeller. Speciellt vid angöring av bryggor och backmanöver kan propellern bli så inkapslad av växtlighet att den förlorar sitt grepp i vattnet. Exempel är Mjällomsviken ostvärt om den ursprungliga, mindre odlingen. Där har fritidsbåtar problem att använda motor med säker manövrerbarhet och det gäller fler platser i Omnefjärden inklusive innersta delar av Ulvviken.

Från sedimenten på döda bottenar avges fosfor som gynnar alstring av cyanobakterier. Areal med döda bottenar fortsätter att växa så länge verksamheten fortsätter.

Fiskodlingen påverkar turismnäringen negativt.

T S har såvitt kan förstås yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens beslut och avvisa alternativt avslå bolagets ansökan om tillstånd. Som grund för talan har T S anfört bl.a. följande.

Alla inre vattenområden i Omnefjärden och även vid Hemsön, Ullångersfjärden, Nätrafjärden, Köpmanholmen och Mjältösundet, försämras varje år. Det kommer att ta decennier att återskapa en miljövänlig och gästvänlig miljö igen. Vårt gemensamma intresse borde vara att minska utsläpp av fosfor och kväve med fler hundra ton varje år.

B B har yrkat att mark- och miljödomstolen beslutar att upphäva miljöprövningsdelegationens beslut och avvisa alternativt avslå bolagets ansökan om tillstånd. Som grund för talan har han anfört bl.a. följande. Beslutet står i direkt strid med fyra av de 16 nationella miljömålen som riksdagen antagit, Hav i balans samt Levande kust och skärgård, Giftfri miljö, Ingen övergödning samt Ett rikt växt- och djurliv, om man inte med detta avser tusentals odlade havsöringar i nätkassar. Dessa miljömål har hittills inte uppnåtts i länet enligt Länsstyrelsen och kommer ännu längre ifrån ett förverkligande i och med detta beslut. Beslutet strider mot områdets status som riksintresse enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, Sveriges åtagande för att skydda naturvärdena som framgår av Samverkansplanen BSPA (Baltic Sea Protection Area) genom anslutning till Helsingforskommissionens (HELCOM) begäran om att säkerställa de marina värdena. Beslutet strider mot kommunens utpekande av värdefulla strandområden i Omnefjärden, som i två vikar äger Högsta Naturvärde, på fem ställen anses ha Mycket Högt Naturvärde och på fem ställen Högt Naturvärde i Kramfors kommuns kustinventering 2005. Beslutet strider mot UNESCO:s avsikt att ge Höga Kustens status som Världsarv för att åskådliggöra den geologiska och geomorfologiska utvecklingen, men som förvisso också är kopplat till den tidigare relativt ostörda marina miljön i Höga Kusten. Statusen som Världsarv fokuserar på dynamiken mellan den marina miljön och miljön ovanför vattnet. Detta var tänkt att locka och fascinera turister från hela världen till en extraordinär upplevelse. Även om MPD:s beslut innehåller ett antal punkter och restriktioner för att eliminera skadeverkningarna, kvarstår fortfarande det allra största problemet med en verksamhet av detta slag, nämligen att man helt orenat släpper ut stora mängder näringsämnen. All annan animalisk produktion, det vill säga den som bedrivs på land, har hårda krav på sig att ta hand om gödseln för att inte kontaminera vattendrag, sjöar och ytterst havet med näringsämnen.

Beslutet undantar MPD en animalieproduktion ifrån alla de krav som ställs för all landbaserad animalieproduktion, när det finns teknik för landbaserad fiskodling. Beslutet strider mot global hushållning av knappa resurser. Fosfor är en sådan ändlig resurs, samtidigt som den är en absolut förutsättning för all växtodling. Världens naturliga fosfortillgångar är på upphållningen, vilket påpekas i FN-rapporter och i andra sammanhang.

Underlaget på vilket beslutet är fattat uppfyller inte Miljöbalkens krav på uppgifter i en MKB. Enligt Miljöbalken 6 kap. 7 § skall en MKB innehålla ett s.k. nollalternativ, en beskrivning av konsekvenserna av att verksamheten eller åtgärden inte kommer till stånd. En sådan utredning har inte, vad vi kunnat finna, tillfogats ansökan. Följaktligen finns inte heller någon utredning om hur bottenförhållanden, vegetationsstatus etc. såg ut innan fiskodlingarna startade och ännu mindre nu när de enligt MPD beslut skall få fortsätta och t.o.m. utöka sin verksamhet.

Stora delar av Omnefjärdens botten är hårt drabbade av övergödningseffekter med uppenbara synliga effekter i de områden som nås av solljuset under sommarhalvåret, framför allt kraftig tillväxt av alger och andra övergödningrelaterade vattenväxter. Det började smygande 1986 när en mindre (50-80 ton) fiskodling etablerades i Mjällomsviken. När en större odling på 400 ton startade vid Brattberget i början av 2000 började en explosionsartad tillväxt som accelererar för varje år. Från i det närmaste ingen bottenväxtlighet alls, till bl.a. ängar av ålnate. De senaste 7-8 åren dessutom kraftig påväxt av fintrådiga grönalger (grönslick). I dag kvävs ålnaten i försök att blomma och ruttnande, bruna, avskräckande kokor ersätter blomningen. En hypereutrofiering! Denna tillväxt är väl dokumenterad av oss boende med fotografier och undervattensfilm och kan också relativt enkelt vetenskapligt bevisas med nutida historisk provtagning av sedimentproppar med efterföljande tidsupplöst bestämning av fjärdens fosfor- och kvävebelastning för åren 1970-2014.

N-E V och K S har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens beslut och avvisa alternativt avslå bolagets ansökan om tillstånd. Odlingen i Omnefjärden kommer efter utökning att

bidra med fyra ton fosfor till fortsatt övergödning av Omnefjärden. Sammantaget bidrar övriga odlingar med 12 ton fosfor. Det är 2 % av det totala fosforutsläppet i till Botten-havet. Det finns skäl att ifrågasätta MKB:n när det gäller fosforutsläpp från befintlig såväl som beviljad utökning.

R N, U A, K B, T B, K B, A-C G, Å G, H L, A N, A-L N, AB N, J N, K N, L-A N, S N, L P, J T, B U, I-B V, K W, U W, L W, L W, S O W och C-G W har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens beslut och avvisa alternativt avslå bolagets ansökan om tillstånd. Som grund för talan har de anfört bl.a. följande. Tillståndet innebär att odlingen utökas från 400 ton odlad fisk/år, till 630 ton/år. Stora delar av Omnefjärdens bottnar är hårt drabbade av övergödnings-effekter med uppenbara synliga effekter i de områden som nås av solljuset under sommarhalvåret, framför allt kraftig tillväxt av alger och andra övergödningsrelaterade vattenväxter. Det började smygande 1986 när en mindre (50-80 ton) fisk-odling etablerades i Mjällomsviken. När en större odling på 400 ton startade vid Brattberget i början av 2000 började en explosionsartad tillväxt som accelererar för varje år. Från i det närmaste ingen bottenväxtlighet alls, till bl.a. ängar av ålnate. De senaste 7-8 åren dessutom kraftig påväxt av fintrådiga grönalger (grönslick). I dag kvävs ålnaten i försök att blomma och ruttnande, bruna, avskräckande kokor ersät-

ter blomningen. En hypereutrofiering! Denna tillväxt är väl dokumenterad av oss boende med fotografier och undervattensfilm och kan också relativt enkelt vetenskapligt bevisas med nutida historisk provtagning av sedimentproppar med efterföljande tidsupplöst bestämning av fjärdens fosfor- och kvävebelastning för åren 1970-2014. Fosfor och kväve binds i växter med hjälp av solljuset. Växterna dör, förmultnar och näringsämnen frigörs kommande år och förstärker det årets utsläpp från odlingen. Omnefjärden tål inte mera gödningsämnen. Odling av 400 ton fisk ger fosfor och kväveutsläpp motsvarande orenat avlopp från 4 000 personer/år. Eftersom fiskfodret till 75 % ges under sommarhalvåret, blir det en ännu mycket

högre koncentration av fosfor och kväve (gödning) den period då solen ger vattenväxterna energi. Det ger enorma våtmassor så djupt ner som solen når. Växt-delarna hamnar så småningom i djupare delar av bottenarna och bildar syreförbrukande, ruttnande massor och så småningom syrefria områden.

De anser att näringsidkaren inte, eller möjligen i mycket ringa grad, har följt bestämmelserna i MB (Miljöbalken) 2 kap. 3 §, liksom bestämmelserna MB 26 kap. 19 §, 1 och 2 st.

De anser vidare att provtagningspunkterna runt odlingen är fel placerade, på länsstyrelsens anvisning och grundar sig på icke relevanta väderdata från Skagsudde. (SMHI). Det är helt andra vind- och strömförhållanden i Omnefjärden.

Den ålderdomliga metoden att odla i öppna kassar utan minsta miljöansvar är på väg bort. I stället förespråkas och etableras numera slutna miljövänliga system med återvinning av näringsämnen (RAS-teknik, Recycling Aquatic System). Utsläpp av fosfor är ansvarslöst i dubbel bemärkelse! Ämnet fosfor är uppfört på EU:s lista över akuta bristämnen och kommer att ta slut i världen långt före petroleum (oljan). Med RAS-teknik kan fosfor, i stället för att förloras och förstöra vårt världsarv, återvinnas.

Naturskyddsföreningens Länsförbund Västernorrland och Höga kusten-Ådalarnas Naturskyddsförening har yrkat att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens beslut och avvisa alternativt avslå ansökan. Som grund för talan har naturskyddsföreningarna anfört bl.a. följande. Fiskodlingarna på Höga Kusten har redan nu efter drygt tio års produktion orsakat stora dokumenterade miljöskador i form av döda bottenområden och störningar i det marina ekologiska systemet. Strandområdena och vattenkvaliteten är också till stora delar negativt påverkade av fiskodlingen i området. De största punktutsläppen av fosfor och kväve i området Höga Kusten kommer från fiskodlingarna. Natur och kulturvärden i kustområdet och skärgården i Ångermanland från Storfjärden i Ångermanälvens mynning och till Skags Udde är klassade som ett riksintresse för natur och

kulturvärden enligt 4 kap. 2 § (obs. att skärgården inbegriper både mark och vattenområden i hela området fram till öppet hav). Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd endast om 1) det inte möter något hinder enl. 2-8 §§ och 2) det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur och kulturvärden. Vi betonar att vattenbruk inte är ett riksintresse enligt 3 kap. 5 § miljöbalken.

Området är ett världsarv och inom detta område finns ett antal naturreservat, Natura 2000-områden och en nationalpark.

Beslutet från MPD med tillstånd för en ökad produktion av fiskodlingen i Omnefjärden på Höga Kusten strider mot en mängd miljömål och villkor både nationellt och internationellt. För att få en bättre helhetsbild av miljöpåverkan i hela området av Höga kusten där fiskodlingarna är belägna måste MPD bedöma den sammanlagda miljöpåverkan från alla odlingar tillsammans.

En utökad odling i Omnefjärden påverkar möjligheten att nå ett flertal nationella och internationella målsättningar samt miljömålen negativt. Hela höga kusten är ett Baltic Sea Protection Areas (BSPA). Fiskodling i öppna kassar strider helt mot HELCOM:s och BSPA:s visioner och mål för Höga Kusten. Närsaltsbelastningen är mycket större både i närområdet och i det öppna havet än vad som har framställs i företagets MKB. Tillstånden för bottenarna under och omkring kassarna indikerar att närsalterna är för höga redan innan ökningen av fiskproduktionen har genomförts. Efter Hans Kautskys (Stockholms universitet, Institutionen för ekologi, miljö och botanik) och bolagets egna dykningar kan vi redan nu fastställa att bottenarna under de öppna fiskkassarna är dödade med olika utbredning beroende på tidsfaktorer och strömmar. Verksamhet som orsakar döda bottenar får inte förekomma framförallt i detta känsliga område, när länet har regionala miljömål om minskade antal döda bottenar, varför ansökan ska avslås även av det skälet. Inom BSPA-området står de havsbaserade fiskodlingarna för de största antropogena punktutsläppen av näring till havet.

Fiskodlingar i öppna kassar är en metod som medför direkt tillförsel av näringsämnen till vattensystemet där kassodlingen bedrivs. Idag finns system, så kallade RAS-system, som recirkulerar näringsämnena. Sökande har inte på ett tillräckligt bra sätt redogjort för dessa alternativa metoder i sin MKB, varför den inte kan godtas och ansökan ska därför avvisas.

Regnbågen kan rymma från fiskodlingen och komma ut i våra vatten och där sprida sjukdomar till våra fiskarter. Regnbågen är en främmande art i våra vatten. Den är inplanterad från Nordamerika och hör inte hemma här i våra vattenekosystem. Regnbågen kan mycket väl äta rom på lekbottnar och därmed negativt påverka fortplantningen av våra egna fiskarter. Risk för spridning av antibiotika föreligger också. Om kassarna rengörs kemiskt finns risk för spridning av miljögifter. Vi befärar att mekanisk rengöring blir alltför dyrt och därför kan äventyra lönsamheten för företaget och därmed inte används.

Fiskodlingen som tänkts ska ske i öppna kassar ger också konsekvenser som medför att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att miljön försämras avsevärt. Hundratals människor i närområdet har fått sin miljö påverkad på olika sätt. Människor i besöksnäringen kommer också indirekt att påverkas av förstörda strandnära områden och sämre vattenkvalitet när de ska bada eller fiska, varför beslutet strider mot 3 kap. miljöbalken om grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden samt 4 kap. miljöbalken om riksintresse för turism och friluftsliv, varför det ska upphävas och ansökan avslås.

I miljökonsekvensbeskrivningen redovisas inte de alternativa metoder som finns på ett korrekt sätt, och därmed finns inte heller något resonemang som visar att den föreslagna kassodlingen motsvarar bästa möjliga teknik och att hänsynsreglerna i miljöbalken därmed kan anses vara tillgodosedda. Ansökan ska av skälet att dessa brister i miljökonsekvensbeskrivningen inte ger rätt processförutsättningar avvisas. Sammantaget menar Naturskyddsföreningen att redan uppkomna skador, väl dokumenterade av närboende och genom foton från dykningar, samt en rad med

osäkerheter i bedömningarna från MPD, samt processuella felaktigheter i miljökonsekvensbeskrivningen, att ansökan ska avvisas alternativt avslås.

Naturskyddsföreningen anser att industriell fiskodling av den typ som nu används med öppna kassar inte skall få förekomma inom Höga Kusten området eller överhuvudtaget i Östersjöns kustområden.

Ett antal av de enskilda klagandena har dessutom yrkat att mark- och miljödomstolen ska förplikta bolaget att ställa en ekonomisk säkerhet för eventuella kostnader för framtida sanering samt utge skadestånd för kostnaden för att sanera Omnefjärden från kväve och fosfor.

Mjälloms Fisk AB (Bolaget) har i bemötande anfört följande.

Bolaget bemöter nedan dessa överklaganden till de delar Bolaget anser det motiverat och ändamålsenligt i avseende på om och i vilken grad dokumenten som bolaget har erhållit bedöms innehålla nytt faktaunderlag jämfört med de yttranden som inlämnades i anslutning till tillståndsprövningen. Bolaget kommenterar även kort vissa uppenbara direkta felaktigheter.

Överklagan av länsstyrelsen

Länsstyrelsen vid Västernorrlands län (nedan LST) har överklagat MPD:s beslut 2014-10-13 enligt vilket LST yrkar om att tillståndet ändras sålunda att verksamheten kan fortsätta i samma omfattning som tidigare men att utökad produktionsvolym inte beviljas.

Sakomständigheter

LST:s överklagan är i huvudsak baserad på en bedömning av vattenområdets ekologiska status, påvisade eller uppskattade förändringar av denna, eventuella tecken på ökad övergödning samt den aktuella verksamhetens inverkan på/betydelse för detta. Faktaunderlaget kommer huvudsakligen från den recipientkontroll som bolaget är ålagd att låta göra samt en vegetationskartering i några områden.

Enligt Bolagets bedömning tillämpar LST en kraftigt överdriven försiktighetsprincip med formuleringar som "riskerar", "kan medföra" etc. LST gör inte någon relevant eller hållbar jämförelse rörande status eller eventuella övergödningstendenser med områden där fiskodlingsverksamhet saknas. En direkt konsekvens av detta är att den aktuella fiskodlingsverksamhetens betydelse för och inverkan på områdets status och eventuella förändringar INTE bedöms på ett rättvisande sätt. LST bortser från att utvecklingen rörande bl.a. medelvärde av totalkvävehalten i ytvatten är likartad/samma även i de referensområden som ingår i dataunderlaget. Trenden är densamma varför LST tolkning kan och bör ifrågasättas i avseende på att den ökade halten skulle vara en följd av bolagets fiskodlingsverksamhet.

LST konstaterar, att analysdata rörande näringsämnen inte kan tillämpas på grund av påvisade analysfel. Enligt de uppgifter bolaget har erhållit konstaterar ansvarigt laboratorium (Eurofins), att dessa analysfel konsekvent innebär att resultaten är HÖGRE än vad de skulle vara utan dessa analysfel.

Av överklagan och det faktaunderlag som LST hänvisar till framgår inte om eller i vilken grad bedömningarna beaktar diffus belastning, atmosfäriskt nerfall, intern belastning eller tillförsel med vattenströmmar. Beaktande dessa betydande parametrar anser Bolaget att fiskodlingsverksamheten har ringa inverkan på målsättningen och möjligheterna att uppnå god ekologisk status för vattenförekomsten. Följden är att LST:s överdrivna försiktighetsprincip leder till att en livskraftig näringsverksamhet avvecklas utan att detta i nämnvärd utsträckning bidrar till att uppställda miljömål uppnås.

Bolagets bedömning till den delen stöds av bl.a. de belastningsdata som SMHI anger på vattenwebben. På basen av dessa siffror utgör belastningen från fiskodlingen på årsbasis till ca 0,5 % för fosfor och ca 0,16 % för kväve av den totala mängden närsalter som tillförs Omnefjärden. Andelen "utsjövatten" anges av SMHI till över 90 %, varför vare sig den landbaserade belastningen eller bolagets fiskodlingsverksamhet kan vara avgörande för vattenförekomstens status.

Vattenomsättningen för Omnefjärden anges till 10 dygn för det specifika kustområdet och 18 dygn för hela kustområdet.

I den rapport rörande vegetationskartering som LST hänvisar till konstateras bl.a. följande: ”Grundsundakusten och Södra Härnön bedömdes ha hög ekologisk status, liksom yttre delen av Omnefjärden. Även det mellersta området Omnefjärden bedömdes ha övervägande hög status. Inre delen av Omnefjärden samt Hemsöområdet bedömdes ha god status.”

Området i närheten av den aktuella fiskodlingen konstateras sålunda ha god eller övervägande hög status.

I rapporten konstateras, att förekomsten av grönslick är större i närheten av fiskodlingen samt att blåstångens djuputbredning där är mindre, vilket sammantaget bedöms vara en följd av högre halter näringsämnen.

Med anledning av detta understryker bolaget kraftigt, att mänsklig produktiv kommersiell verksamhet inte kan bedrivas med nollpåverkan. All sådan industriell verksamhet medför en viss grad av påverkan i närområdet. Detta gäller all verksamhet och alla branscher i det svenska välfärdssamhället. Det är allmänt accepterat för all landbaserad verksamhet och samma bör sålunda gälla även för vattenverksamhet.

LST konstaterar att det inte är känt hur den exakta utbredningen av syrefria bottnar nära fiskodlingen ser ut. Bolaget har dock låtit göra en detaljerad sedimentkartering av området. Där konstateras bl.a. följande: ”Vid de provpunkter som ligger på 20-40m avstånd från odlingskassarna sågs inga tecken på svavelbakterier och inte heller vid provpunkterna i odlingsområdets ytterkanter.”

Fiskodlingens påverkningsområde är sålunda mycket begränsat och litet och utgör därmed inget hot för vattenförekomstens status överlag. En sådan grad av påverkan bör kunna anses vara acceptabelt utgående från en balanserad jämförelse mellan

eventuell ”miljönytta” och verksamhetens betydelse som närings- och företagsverksamhet.

Internationellt perspektiv

LST hänvisar i överklagan även till internationella och nationella åtagande bl.a. inom ramen för Helcom Baltic Sea Action Plan. Enligt Helcoms målsättningen finns det inte behov att reducera utsläppen av fosfor och kväve i Bottenhavet. I ett bredare Östersjöperspektiv kan konstateras, att det totala vattenbrukets andel av utsläppen av fosfor och kväve är marginellt (< 1 %) och därmed i praktiken saknar betydelse för Östersjöns tillstånd och status i avseende på övergödning. Åtgärder för att minska belastningen bör göras på ett möjligast kostnadseffektivt sätt. Det är i slutändan ett politiskt/samhällsmässigt beslut hur den ”acceptabla belastningskvoten” för Östersjön som helhet, nationellt och regionalt skall fördelas mellan olika samhällssektorer och verksamheter. Det handlar om en balanserad helhetsbedömning och avvägning där uppmärksamhet bör fästas vid bl.a. verksamhetsförutsättningarna i olika delar av landet, olika branschers och företags livskraft och konkurrensförmåga. Ett livskraftigt samhälle bör ha ett mångsidigt och brett näringsliv, inte endast sådant som bedöms ha minsta möjliga miljöpåverkan.

Såväl på EU-nivå som nationellt i Sverige råder enighet om att vattenbruk är en framtidsnäring och att självförsörjningsgraden för bl.a. fisk bör ökas. Fiskodlingen i Sverige fungerar på en öppen internationell marknad vilket betyder att verksamhetsförutsättningarna bör sättas i relation till konkurrentländerna, främst Norge. För att trygga konkurrensförmågan för svenskt vattenbruk MÅSTE näringen kunna växa och enhetsstorleken öka för att trygga ekonomisk hållbarhet och rationell drift. Utgående från detta anser bolaget att eventuella krav rörande minskade utsläpp av näringsämnen nationellt/regionalt inte bör inriktas på vattenbrukssektorn, emedan detta tveklöst leder till en snabb avveckling av näringen i Sverige.

Miljöprövningsdelegationen är helt säkert väl medveten om och insatt i alla de internationella avtal och eventuella åtaganden som dessa medför. Detsamma gäller

även regionala/lokala skyddsvärden. Bolaget anser att MPD har gjort en rimlig och balanserad avvägning av helhetsbilden och fattat beslut därefter.

Överklagan av Naturskyddsföreningen

Överklagan innefattar i samma dokument överklagan från dels Naturskyddsföreningens Länsförbund i Västernorrland och dels Höga Kusten - Ådalarnas Naturskyddsförening.

SNF hävdar, att verksamheten ”redan nu efter drygt tio års produktion orsakat stora dokumenterade miljöskador etc” samt att ”Strandområdena och vattenkvaliteten är också till stora delar negativt påverkade”. Några referenser till denna dokumentation ges dock inte. Det enda faktaunderlag som finns tillgängligt är det recipientkontrollprogram som bolagets ålagts att utföra samt en vegetationskartering. Bolaget har ovan i detta yttrande berört detta faktaunderlag och tolkningen av resultaten. Även om begreppet "stora" miljöskador och "negativt" påverkade är relativa begrepp som kan läsas och tolkas olika stöds de enligt bolagets bedömning inte av tillgängligt faktaunderlag.

Såsom tidigare påpekats medför all mänsklig produktiv verksamhet i kommersiell ”industriell” skala en viss miljöpåverkan. Det är ofrånkomligt och bör likvärdigt gälla för såväl land- som vattenbaserade verksamheter. Det är inte rimligt eller acceptabelt och inte i linje med normal rättspraxis och rättsskydd att förutsätta/kräva nollpåverkan från vattenverksamhet såsom fiskodling medan omfattande exploatering av landmiljön är allmänt accepterat.

Påverkningsområdets storlek i närheten av den aktuella fiskodlingen högst 1 km² (detta tilltaget i överkant). Sedimentutredningen visar att sedimenten inte är påverkade på 40-60 m avstånd från odlingskassarna. Inte heller vegetationskarteringarna visar betydande påverkan på större avstånd från odlingen.

Omnafjärden upptar en yta på ca 20 km², vilket innebär att merparten av vattenförekomsten är opåverkad av verksamheten ifråga. SNF påtalar att de största punktut-

släppen i området kommer från fiskodlingarna, vilket dock i sig inte är relevant för bedömningen av dess betydelse för vattenmiljöns tillstånd. Enligt data från SMHI uppgår den totala belastningen på Omnefjärden till 508 ton fosfor och 12 740 ton kväve. Fiskodlingens andel uppgår därmed till 0,6 % för fosfor och 0,2 % för kväve. Omnefjärden tar årligen emot ca 1 300 ton kväve och ca 5-600 ton fosfor från Ullångersfjärden och kusten utanför. Det transporteras även ut betydande mängder, men i förhållande till de mängder närsalter som naturligt rör sig i vattenförekomsten är fiskodlingens andel väldigt litet. Beaktande därtill att andelen ”utsjövatten” anges uppgå till > 90 % är finns det inte hållbar grund för bedömningen att odlingsverksamheten har avgörande betydelse för vattenförekomstens status.

SNF hävdar, att endast totalförbud mot industriell fiskodling med dagens teknik skulle vara i linje med internationella målsättningar. Detta är SNF:s egen fria tolkning som saknar verifiering på annat sätt. Den grundar sig på en subjektiv ideell värdering utgående från endast skydds- och bevarandeintressen. All offentlig styrning och reglering av olika verksamheter bör utgå från en bredare syn och avvägning/sammanjämkning av olika intressen. Det finns heller inte några sådana uttalade målsättningar i något internationellt avtal eller måldokument. Såsom tidigare påpekats i detta yttrande sker nästan alla produktion av laxartad odlad matfisk med hjälp av odling i öppna kassar. Inom överskådlig framtid kommer detta faktum inte att förändras.

Beträffande enskilda specifika vattenområden, beaktande olika grad av känslighet för påverkan etc kan, skall och bör i första hand fastställas vilken grad av belastning de kan anses "tåla". Därefter bör samhället, på politisk och annan nivå ta ställning till och fatta beslut om hur denna belastningskvot fördelas mellan olika typer av verksamheter och beaktande förutsättningarna för olika verksamhetstyper i olika regioner. Övergripande beslut om t.ex. reduktion av utsläppen av näringsämnen innebär sålunda inte per automatik att vattenbrukssektorn överlag eller i vissa områden inte kan utöka sin andel eller måste minska den. Det innebär även att det inte per automatik finns några direkta konflikter mellan olika typer av "vattenfarlig verksamhet" såsom fiskodling och bevarandesträvan för områden med speciella

natur- eller kulturvärden eller olika grad av skyddsvärden. Det är möjligt att inom vissa gränser kombinera dessa olika intressen.

SNF har en anmärkningsvärd inställning till olika typer av verksamheter. Bolaget ställer med fog frågan av vilken orsak turismnäring ska anses vara ett allmänintresse medan fiskodling är ett särintresse. Även turism är kommersiell företagsverksamhet som kan ha/har en viss miljöpåverkan.

Även i detta avsnitt utgår SNF från antagandet att ett generellt krav/behov att minska belastningen av närsalter på Östersjön/Bottenhavet per automatik innebär att fiskodlingens andel måste minska/inte kan öka. Ur ett Östersjöperspektiv uppgår det totala vattenbrukets andel av belastningen till mindre än 1 procent, varför vattenbrukets vara eller inte vara, minskning eller ökning saknar relevans för Östersjöns framtida tillstånd och utveckling. Det handlar om övergripande prioriteringar och styrningar där SNF:s synpunkt och intressen är en bland många andra, som inte kan ha någon förtur eller prioritet framom andra i samhället.

SNF hänvisas till stadganden i miljöbalken om användningen av mark- och vattenområden. Där sägs att de "ska användas för de ändamål som de är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov". Bolaget har svårt att se någon verksamhet som är bättre lämpad för vattenmiljön än fiskodling. Även i avseende på läge och föreliggande behov torde fiskodling med god marginal uppfylla förutsättningarna. SNF förefaller ännu en gång utgå från att vattenmiljön skall finnas endast för friluftsliv och rekreation, att varje kvadratmeter skall vara orörd och i naturligt tillstånd. Vattenmiljön ska enligt SNF helt undantas från att användas i produktivt syfte. Detta är inte långsiktigt hållbart med tanke på bl.a. möjligheterna globalt att utöka produktionen av livsmedel, speciellt animaliskt protein, är begränsade och världsbefolkningen hela tiden växer.

SNF hävdar att verksamheten ”påtagligt skadar områdets natur och kulturvärden.”
Fortsättningsvis saknas referenser och hållbart faktaunderlag för denna bedömning

som enligt Bolaget är en följd av en ensidig värdering av endast skydds- och bevarandeintressen.

SNF ifrågasätter MPD:s kompetens och bedömning och anser att denna strider mot ett antal miljömål, skyddsvärden och internationella avtal. Bolaget utgår från att MPD är till fullo medvetna om dessa och att de har beaktas på ett ändamålsenligt och korrekt sätt, vilket resulterat i en väl avvägd och balanserad helhetsbedömning, till skillnad från SNF:s ensidiga värdering. En viss grad av exploatering kan mycket väl kombineras med olika typer och grad av bevarandeintressen. Vattenmiljön är inte ”helig” och undantagen olika typer av mänsklig verksamhet.

SNF hänvisar på samma sätt som flera andra, till RAS-teknik för framtida fiskodling. Bolaget bemöter på annan plats i detta yttrande status för denna odlingsform. Bolaget finner det högst anmärkningsvärt att SNF anser att MPD inte skall beakta det faktum att RAS ännu inte är lönsamt! SNF väljer därmed att medvetet bortse från det faktum att såväl begreppen ”BAT” liksom även ”hållbar utveckling” per definition innehåller en likvärdig ekonomisk dimension. Bolagets argument är sålunda inte en hänvisning till att produktion i RAS skulle vara dyrare än traditionell teknik utan att det är en direkt förlustaffär, speciellt beaktande att resten av världen inte i större utsträckning ens överväger sådan teknik. Eventuell svensk RAS-odling slås därmed mycket snabbt ut. SNF saknar relevant verklighetsförankring och visar skrämmande okunskap om grundläggande fakta rörande dagens vattenbruk.

Det torde räcka som bevis att det i dagsläget inte finns en enda i drift varande RAS-odling för stor laxartad fisk för konsumtion som enligt tillgängliga bokslutsdata är ekonomiskt försvarbar.

SNF försöker på ett oseriöst sätt hävda, att Bolaget girigt och med endast maximerad vinst som mål väljer den billigaste produktionstekniken, väljer bort dyrare teknik samt att detta från Bolagets sida görs medvetet och på miljöns bekostnad.

Bolaget understryker att fiskodling är i en många avseende mycket krävande och riskfylld och kapitalkrävande bransch med små marginaler som förutsätter långsiktighet och även rent vatten! Produktion av stor laxartad fisk för konsumtion med RAS-teknik är i dagsläget inte bara dyrare, det är en ekonomisk omöjlighet. SNF har dessutom en orealistisk förskönande syn på RAS-teknik och vilken miljöpåverkan denna kan ha. SNF saknar uppenbarligen grundläggande kunskap om de ekonomiska förutsättningarna för fiskodling. Utökning av produktionen är i sig inte någon genväg till att förbättra lönsamheten.

SNF fortsätter i sin överklagan, att underblåsa gamla myter om fiskodling innefattande inbillade risker rörande påverkan från rymlingar i form av sjukdomar m.m. Regnbåge har odlats i norra Europa och Norden sedan 1960- talet av varierande omfattning och i ett stort antal vattendrag. Rymlingar var tidigare snarare regel än undantag. Om verksamheten skulle riskera betydande påverkan på andra fiskbestånd eller i form av smittspridning skulle detta redan ha framkommit och dokumenterats. Det är naivt och blåögt att intala sig och försöka övertyga andra, att en avveckling av svenskt vattenbruk, vilket SNF:s uppfattning snabbt leder till, skulle vara en lösning för att minska/undgå övergödning i ett Östersjöperspektiv eller regionalt.

SNF berör i överklagan ett antal detaljer i bolagets MKB:

Avsaknaden av alternativa platser samt nollalternativ.

I miljöbalken stadgas om redovisning av alternativa platser, om sådana är möjliga! Bolaget har inte nyttjanderätt för alternativa platser, vilket i praktiken innebär att sådana inte är möjliga.

Beträffande redovisningen av nollalternativet konstaterar Bolaget att konsekvenserna är avveckling av verksamheten, ekonomiska förluster och förlorade arbetsplatser samt att en viss minskning av belastningen på vattenmiljön. Bolaget kan inte se att ytterligare redovisning av detaljer kring detta nollalternativ tillför prövningen mera eller bättre faktaunderlag.

Bristfälligt samrådsförfarande.

Gällande bestämmelser rörande samråd innefattar veterligen inte några närmare detaljer rörande tidsaspekten. Beträffande samrådet med Havs- och Vattenmyndigheten samt Sjöfartsverket kan konstateras att dessa inte hade några synpunkter, kommentarer eller önskemål rörande verksamheten eller Bolagets MKB. Bolaget kan därmed inte se att ytterligare fördröjning av inlämnandet av ansökan hade tillfört ärendet något av värde eller relevans för prövningen. Denna typ av formella, byråkartiska argument som grund för yrkande om avvisande av ansökan visar ytterligare på SNF:s osakliga och desperata sökande efter argument mot näringen. Denna typ av processmotiveringar har ingen betydelse för ärendets tillståndsprövning i sak.

Alternativa metoder

SNF hävdar att alternativa metoder inte har redovisats på ett "korrekt sätt". Veterlien finns det inte vägledning/riktlinjer eller etablerad praxis rörande vad som avses med "korrekt sätt". Detta är endast NSF:s subjektiva åsikt baserad på ensidiga värdegrunder och tveklöst inte tillräckligt som grund för att avvisa bolagets ansökan och MKB. Om brister i ansökan finns och kan påvisas är normal praxis, att sökande bereds möjlighet att komplettera denna. Någon sådan begäran har inte gjorts i avseende på alternativ odlingsteknik, vilket bolaget tolkar som att MPD och beredande tjänstemän har god kunskap om och insikt i teknikutvecklingen inom branschen.

Beslutet från MPD

SNF anser att MPD:s bedömningar är felaktiga. Även i detta avseende kan bolaget konstatera att detta är SNF:s subjektiva bedömning på ideella värdegrunder. Bolaget utgår från att MPD har baserat sin bedömning på befintlig dokumentation och inte såsom SNF på "hörsägen" från boende i närområdet och "fotobevis" som kan komma i princip från vilken plats som helst och därmed saknar bevisvärde. SNF hävdar vidare, att provtagningspunkterna för recipientkontrollprogrammet ligger för långt från kassarna. Bolaget anser att detta i sig är korrekt OM målet och avsikten är att på alla sätt påvisa minsta lilla påverkan på närmiljön. Bolaget gör

dock bedömningen, att detta INTE är målet och avsikten med recipientkontrollprogrammet. Målet är att utreda och påvisa vattenförekomstens status som helhet och eventuell förändringar av denna. Bolaget anser vidare, att en viss begränsad påverkan i odlingens närområde bör kunna accepteras och därmed är ointressant och irrelevant att utreda i minsta detalj.

SNF hävdar att ”Uppgifter från SMHI pekar på att vattenombytet snarare ligger på 2 gånger per år än tidigare uppgivna 200 gånger”. Hur SNF kommer fram till denna slutsats är en gåta, då uppgifterna från SMHI anger vattenomsättningen för Omnefjärden till i medeltal 9 d (kumulativt 19 d) och andelen utsjövatten till > 95 %.

SNF utgår i överklagan från att ingen som helst påverkan på vattenmiljön kan godtas eller tillåtas för mänsklig verksamhet "med hänsyn till friluftsliv". Bolagets liksom MPD:s tolkning av lagstiftningen är dock en annan. Beaktande hur liten del av vattenförekomsten som kan påverkas av verksamheten är det inte rimligt att hävda att friluftslivet i området påverkas negativt. MPD gör sålunda till den delen återigen en balanserad helhetsbedömning. SNF hänvisar i denna del till osäkerhetsfaktorer rörande fakta- och bedömningsunderlaget.

Bolaget anser att SNF bör vara väl medveten om och insatt i hur komplexa våra vattnekosystem och processerna i dem är. Variationerna är stora både i tid och rum och påverkas av ett stort antal parametrar. I praktiken är det därmed en omöjlighet och ett orimligt krav att ha fullständiga och helt tillförlitliga svar på alla detaljfrågor rörande kretsloppet och omsättningen för naturliga ämnens såsom kväve och fosfor. Det är nödvändigt för bl.a. tillståndsmyndigheten att trots vissa osäkerhetsfaktorer göra en möjligast rimlig bedömning, utvärdering och avvägning av olika aspekter, faktorer och fakta.

SNF återupptar i denna del även Sveriges åtaganden rörande minskade utsläpp av kväve och fosfor. Bolaget har tidigare i detta yttrande gett sin syn på dessa argument.

Överklagan av enskilda privata fastighetsägare och eventuella sakägare

Alla överklaganden har i stort sett samma eller likartat innehåll i avseende på motivering och grund för yrkanden om avslag av bolagets ansökan. Bolaget har därmed valt att bemöta dem gemensamt nedan, till valda delar.

Till något överklagande har bifogats kommentarer rörande bolagets MKB av Nils Kautsky. Bolaget bedömer att Kautskys kommentarer inte är seriösa eller sakliga och innehåller ett språkbruk, en attityd och inställning som inte hör hemma i detta ärende. Liknande skrivelser har inlämnats till tillståndsmyndigheten tidigare i samband med denna och andra tillståndsprövningar.

Överlag konstaterar bolaget, att överklagandena inte innehåller något nytt relevant faktaunderlag jämfört med tidigare inlämnade yttranden i samband med MPD:s prövning av ärendet.

Enligt Bolagets uppfattning har Mark- och miljödomstolen tidigare konstaterat och fattat beslut, enligt vilket två av överklagandena, föreningen Rädda Höga Kusten samt Omnevikens byaförening inte är sakägare och därmed inte berättigade att överklaga beslutet ifråga.

Föråldrad teknik

I flera överklaganden hävdas, att odling i öppna kassar är föråldrad teknik. Bolaget konstaterar, att merparten (sannolikt > 95 %) av all laxartad odlad fisk för konsumtion i världen produceras i öppna nätkassar i havet. De överlägset största producenterna är Norge och Chile och de viktigaste odlingsarterna är Atlantlax, Stillehavslax och regnbåge. Även i Europa produceras relativt stora volymer lax för konsumtion i bl.a. England och Frankrike. Den allmänna uppfattningen inom branschen globalt är att produktion i öppna kassar under överskådlig framtid kommer att vara dominerande. Övergång till produktion i slutna system, typ RAS, som alternativ till befintlig produktion övervägs inte på allvar i någon större omfattning.

Enligt bolagets kännedom, har denna etablerade och dominerande odlingsmetod ingenstans i världen konstaterats vara gammalmodig, ifrågasatts och än mindre förbjudits. Detsamma gäller bedömningen rörande "odling av rovfisk". Ur ett resursperspektiv är det korrekt att produktion av växtätande fisk kan ses som ett bättre alternativ. Det är dock en oseriös förenkling av verkligheten där närings- och företagsverksamhet utgår dels från rådande verksamhetsförutsättningar och dels befintlig marknad, efterfrågan och kunder. I Norden saknas för odling lämpade och för våra förhållanden anpassade växtätande fiskarter för vilka det finns realistisk marknadspotential. Företagsmässigt är det meningslöst att producera en produkt som inte kan säljas till ett ekonomiskt försvarbart pris.

Alternativ odlingsteknik finns, men av tekniska, ekonomiska och praktiska skäl tillämpas den i dagsläget endast för yngel och sättfisk samt i viss mån för arter med ett avsevärt högre producent-/marknadspris (typ ål, stör). De recirkulationsanläggningar som finns i bl.a. Sverige är av hobbykaraktär och typ "pilotprojekt". Det gäller samtliga de odlingsplatser som räknas upp i vissa överklaganden. Planer finns dock för produktion av matfisk i stora recirkulationsodlingar och några enstaka är i bruk. Ingen av dessa har ännu tillräckligt med driftserfarenhet för att kunna bedöma om det är möjligt att tillämpa denna teknik med rimligt ekonomiskt resultat. I vissa överklaganden hänvisas även till att stora EU-bidrag beviljas för denna typ av anläggningar. Enligt bolagets bedömning är det inte långsiktigt hållbart eller försvarbart att bygga upp en kommersiell näringsverksamhet med hjälp av subventioner - en livskraftig näring skall vara självbärande.

Belastningsiffror

I vissa överklaganden hävdas, att fiskodling ger upphov till stora mängder "gödsel" (biomassa). Detta är ett märkligt påstående utan hållbart faktaunderlag eller verklighetsförankring. Gödsel/biomassa kan inte uppstå av sig själv. Byggstenarna måste tillföras någonstans - om det inte handlar om luft eller vatten, vilket ur ett belastningsperspektiv och för miljöpåverkan saknar betydelse. Påstående av denna typ är typiska för den vulgärdebatt och skrämselfpropaganda som har förts fram i

olika media med strävan att på alla sätt misskreditera/smutskasta näringen och enskilda företag.

För den odlade fiskens del sker tillförselein av nya byggstenar i form av fiskfoder och ur belastningssynvinkel är det innehållet av näringsämnen fosfor och kväve som är av intresse och betydelse. Till den delen finns det etablerade sätt att beräkna, följa upp och kontrollera den teoretiska belastningen/utsläppen av närsalter. Det är tveklöst vetenskapligt påvisat, att fiskodling i avseende på energi, protein m.m. är det överlägset mest effektiva sättet att producera animaliskt protein.

De belastningsdata som framförs har stora brister då man i regel beaktar endast landbaserade utsläpp och utsläppskällor men bortser från bl.a. diffus belastning, atmosfärisk deposition, intern belastning och tillförsel med vattenströmmar. Det resulterar i att fiskodlingens belastningsandel blir missvisande och "överstor" vilket i sin tur leder till missvisande bedömningar av vilken faktisk effekt minskat utsläpp från fiskodlingen har för eventuella övergödningseffekter i vattenförekomsten. Detsamma gäller den inbillade positiva effekten på vattenmiljön av att odlingsverksamheten i området avvecklas.

I vissa överklaganden hänvisas till data från SMHI:s vattenwebb. Det hävdas även att en stor del av vattnet från bl.a. Omnefjärden rör sig fram och tillbaks och att inget verkligt utbyte sker. Underlaget från SMHI är dock otillräckligt för att dra sådana slutsatser, vilket även påtalas i bl.a. den epostväxling med SMHI som återges. Där sägs t.ex. *"Vi har för närvarande ingen möjlighet att mäta hur stor andel av detta vatten som sedan tar sig tillbaka till kustområdet"*. Utgående från SMHI:s data rörande in- och utförsel av kväve och fosfor från bl.a. Omnefjärden kan konstateras att fiskodlingens andel av detta är obetydligt. Därmed kan inte heller detta tillskott vara avgörande för eventuella lokala eller regionala övergödningseffekter.

Miljöpåverkan och bristande MKB

Den av bolaget uppgjorda MiljöKonsekvensBeskrivning (nedan MKB) som i enlighet med gällande bestämmelser skall fogas till ansökan beskriver de förhållanden/omständigheter och faktaunderlag som fanns tillgängliga och var kända av bolaget vid den tidpunkten. De klagomål, yttranden och övrig medial uppmärksamhet som har inträffat efter att tillståndansökan kungjorts och beslut har fattats har därmed inte varit möjliga att inkludera i MKB:n. Kritiken av MKB:n är till den delen därmed obefogad.

Beskrivningen innehåller givetvis även uppskattningar, bedömningar och formuleringar som kan anses vara subjektiva och till vissa delar är relativa. De bör sättas i proportion till att det gäller en storskalig industriell produktiv verksamhet. Sådant, oberoende av vad det är, var och hur det görs, kan inte bedrivas med nollpåverkan.

Det gäller generellt verksamhetens miljöpåverkan, områdets rörliga friluftsliv (bad, fiske), klagomål, buller, turism m.m. Bolagets formuleringar är baserade dels på utomstående mätningar och analyser i recipientkontrollprogrammet och dels observationer från bolagets personal som dagligen har rört sig i området. Klagomål och andra synpunkter, bedömningsunderlag etc har framkommit först i samband med tillståndsprövningen.

Sammanfattande konklusioner

Sammanfattningsvis konstaterar bolaget följande rörande de överklaganden som har inlämnats i ärendet:

- Överklagan av länsstyrelsen utgår från en extrem och överdriven försiktighetsprincip och en bristfällig/missvisande bedömning av verksamhetens andel av och bidrag till den totala tillförseln av fosfor och kväve till vattenförekomsten,
- Samtliga övriga överklagande utgår felaktigt från att odling i öppna kassar är föråldrad teknik, vilket inte är i linje med produktionsstatus i ett bredare globalt perspektiv,

- Samtliga övriga överklaganden utgår felaktigt från att mänsklig produktiv verksamhet i vattenmiljön ska ske med nollutsläpp och nollpåverkan, vilket kraftigt avviker från allmänt accepterad landbaserad verksamhet,
- Samtliga övriga överklagande utgår felaktigt från att en viss grad av exploatering/mänsklig verksamhet inte går att kombinera med olika skydds- och bevarandeintressen,
- Samtliga övriga överklaganden utgår felaktigt från att bolagets verksamhet är enda eller dominerande orsak till eventuella övergödningseffekter,
- Samtliga överklaganden bortser från att övergödningseffekter förekommer i merparten av Östersjön och i svenska skärgårds-/kustområden även där fiskodling inte förekommer,
- Samtliga överklagande hänvisar till overifierade dramatiska övergödningseffekter inom ett stort område, vilka inte stöds av tillgängligt dokumenterat faktaunderlag utan istället är baserade på subjektiva personliga, kraftigt överdrivna och värdebaserade bedömningar,
- Samtliga överklagande utgår felaktigt från att internationella avtal och åtaganden rörande belastningen på Östersjön per automatik medför att utsläppen måste minska även för fiskodlingens del och inte kan öka, vilket är ett fördelningsbeslut som bör fattas av samhällets politiker/beslutfattare utgående från en balanserad och nyanserad avvägning och ett brett helhetsperspektiv,
- Ingen av överklagandena innehåller något nytt relevant och tillförlitligt faktaunderlag jämfört med yttrandena till MPD inför tillståndsprövningen, vilket innebär att det inte finns laga grund för att godkänna de yrkanden som framförs,
- MPD har enligt Bolagets åsikt fullgod kunskap om och insikt i samtliga de argument och motiveringar som framförs i överklagandena rörande bl.a. internationella avtal och ålägganden och har på basen av tillgängligt dokumenterat faktaunderlag gjort en rimlig och motiverad avvägning mellan olika intressen,

- All mänsklig produktiv verksamhet medför en viss miljöpåverkan, som för bolagets fiskodlingsverksamhet bevisligen är starkt begränsad till närområdet och riskerar inte att påverka vattenförekomstens status överlag,
- Tillgängliga data (SMHI, Helcom) rörande tillförseln av kväve och fosfor till på Östersjön och Bottehavet samt Höga Kustens kustvatten visar entydigt att fiskodlingens andel är minimal/försumbar både i ett Östersjöperspektiv och regional/lokalt för den aktuella odlingen.

Pelagia Miljökonsult har på uppdrag av bolaget anfört följande.

- Den skillnad i analysvar för totalkväve i Omne-, Ullångers- och Nätrafjärden som rapporterats för åren 2009-2013 beror med största sannolikhet på flera olyckliga händelser i samband med instrument- och metodbyten hos analyserande laboratorium och har ingen koppling till en förändring ute i havet.
- De tillgängliga resultaten från undersökningarna tyder inte på att det skulle vara högre halter av närsalter i Omne-, Ullånger- och Nätrafjärden jämfört med regionala referensområden eller närliggande områden ingående i andra recipientkontrollprogram.
- Resultaten från undersökningarna tyder inte på förhöjda halter av närsalter i vattnet vid de provtagningsstationer som ligger närmare fiskodlingsplatserna jämfört med lokala referensstationer inom recipientkontrollen.

Näringsämnen i fjärdarna vid Höga kusten

Det kan noteras att provtagningsstationerna i Nätrafjärden, Ullångersfjärden och Omnefjärden är utplacerade i samråd med länsstyrelsen, Västernorrlands län, för att möjliggöra klassificering av respektive vattenförekomster. De är alltså inte utplacerade för att se direkt effekt av respektive fiskodlingsplats. Däremot finns det några stationer som ligger närmare fiskodlingsplatser än andra samt några stationer som har ett betydligt större vattenutbyte med utsjön än andra.

Sedan år 2007 är det Eurofins Environment Sweden som utfört analyserna av närsalter på uppdrag av Ålands Fiskförädling. Eurofins Environment är ett av Swedac ackrediterat organ för analys av närsalter och precis som laboratoriet vid

UMF, Umeå Marina Forskningscentrum (som utför den regionala miljöövervakningen) interkalibrerade via Quasimeme, varför deras instrument kontrollkörts och kalibrerats löpande.

I PM "Näringsämnen i Nätrafjärden, Ullångersfjärden och Omnefjärden – Tidstrender per provpunkt" (Pelagia Miljökonsult AB 2013) redovisas en sammanställning över analysresultat av kväve och fosfor i Nätrafjärden, Ullångersfjärden och Omnefjärden under åren 2009-2013. Anledningen till denna sammanställning var att det vid jämförelse mellan resultaten från Nätrafjärden, Ullångersfjärden och Omnefjärden samt de regionala referensstationerna i Örefjärden och Gaviksfjärden uppdagades skillnader i totalhalter som inte uppfattades som rimliga. Detta gällde framförallt resultaten från åren 2009-2012, men vid en noggrannare undersökning även för år 2013.

I stycket om totalkvävehalter i juni står i PM (Pelagia Miljökonsult AB, 2013):
"Resultaten från år 2009 och delvis även år 2010 var betydligt mer spretiga än för efterföljande år. Vad detta beror på är inte känt och det är inte ett resultat av ett fåtal höga värden utan en generellt större spridning i analysresultaten. Spridningen av resultaten från samtliga 16 provstationer från åren 2011-2013 var markant mindre. Skillnaden mellan de olika provtagningsstationerna var under de åren var också betydligt lägre än mellanårsvariationen. Det går inte att urskilja någon enskild förändring över tid för respektive provtagningsstation, utan analysresultaten tycks variera naturligt mellan åren. Inte heller är det samma provtagningsstationer som uppvisar de högsta analysvärdena för respektive provtagningsstillfälle. Anmärkningsvärt är däremot att analys svaren från referensstationerna GAI och NBI genomgående ligger betydligt högre än de 16 stationerna i recipientkontrollen. Provvattnet från referensstationerna har analyserats av Umeå Marina Forskningscentrum (UMF) i Umeå till skillnad från recipientkontrollens provvatten som analyserats av Eurofins Environment Sweden AB."

Trots att båda dessa laboratorier kalibreras enligt samma system är det tydligt att de inte är fullt ut jämförbara. Sedan år 2009 har Eurofins Environment förändrat sina metoder för uppslutning av proverna samt även bytt analysinstrument (till Skalar). Redan vid en snabb blick på exempelvis trenden för totalhalt kväve i juni åren 2009-2013 är det lätt att misstänka att utbytet från de olika metoderna skiljer sig åt. Pelagia Miljökonsult anser utifrån sammanställningarna av analyser av totalkväve i de tre fjärdarna att dessa analysresultat för totalkväve inte går att jämföra med resultaten från de regionala referensstationerna. Flera av provtagningsstationerna i de tre fjärdarna (exempelvis O4, V6 och C5) ligger så till att de borde ha ett stort vattenutbyte med utsjön och inte påverkas av en eventuell näringstillförsel från respektive fiskodlingsplats utan därmed förväntas fungera som lokala referensstationer. Det har inte kunnat konstateras någon skillnad i halt av närsalter mellan dessa provpunkter och de som ligger närmare fiskodlingsplatserna. Däremot var de redovisade totalhalterna vid dessa utsjöstationer vid fiskodlingens recipientkontroll i vissa fall mindre än hälften i jämförelse med de som redovisats från den regionala miljöövervakningen från Gaviksfjärden och Örefjärden (GA1, NB1). Därför drogs slutsatsen att tidstrender av analysvärden för totalhalter av kväve från recipientkontrollen utförd på uppdrag av Ålands Fiskförädling AB tyvärr inte går att jämföra med tidstrender för den regionala miljöövervakningen.

Länsstyrelsen skriver i sin överklagan under rubriken ”Fosfor och kväve”:

"Data från recipientkontrollen visar att halten totalkväve har ökat under åren 2009-2013 i tre vattenförekomster med fiskodlingar i Höga kusten, inklusive Omnefjärden."

Denna tolkning av resultatet i PM ligger inte i linje med de slutsatser Pelagia Miljökonsult drar. Pelagia Miljökonsult har tvärtemot inte lyckats hitta någon säkerställd förändring över tid och inte sett något samband mellan närhet till fiskodlingsplatser och förhöjda halter av närsalter.

Jämförelse av analyserande laboratorium och analysmetoder

Med anledning av de frågetecken kring analysvärden av närsalter från recipientkontrollen i Höga kusten som uppkom under år 2013 har flera jämförande undersökningar utförts med Umeå Marina Forskningscentrum (UMF). Första jämförelsen utfördes i samband med den ordinarie provtagningen i augusti 2013. Analyserna har utförts i blindo, dvs. laboratorierna har inte vetat vilket vatten de fått eller att de varit del av en jämförelse. Vid jämförelsen augusti 2013 analyserades totalt 9 olika prover av vatten från samma provhämtare, samma plats och djup (öster om Ulvön), men proverna var uppmärkta med olika namn och djup när de skickades till respektive laboratorium. Vid denna jämförelse sågs vad som verkade vara en systematisk skillnad i resultaten från UMF respektive Eurofins, där UMF genomgående låg ungefär 30 µg/l högre för totalkväve

Resultaten från jämförelsen i augusti redovisades för Eurofins Environment och med anledning av detta genomfördes nya tester (på vatten från Höga Kustenområdet). Vid dessa tester sågs skillnader mellan två olika instrument på Eurofins, Skalar och Traacs, där analyser med Traacs givit högre halter.

Anledningen till att Eurofins hade gått över till analys på Skalar-instrumentet ska ha varit att resultaten från det instrumentet varit bättre vid kalibreringar, men något verkar skilja i sammansättning på dessa ”testvatten” från kalibreringarna och de förhållanden som råder naturligt vid Höga kusten-området.

Vid den ordinarie provtagningen inom recipientkontrollen vid Höga Kusten i juni 2014 analyserades proverna på nytt från ytvattnet (0,5 m, 5m samt 10 m) hos Eurofins både på instrumenten TRAACS och Skalar. Dessutom lämnades även denna gång vatten till UMF för jämförelse.

Vid denna provomgång kunde det konstateras att UMF och Eurofins Traacs är jämförbara med varandra medan Skalar-instrumentet givit betydligt lägre värden). Med anledning av dessa resultat så utfördes i augusti 2014 ytterligare kontrollanalys mellan de två instrumenten på Eurofins vilket fastlade att Skalar-instrumentet gav

lägre värden än Traacs. Dessa senare undersökningar stärker hypotesen att tidigare skillnader i halter av kväve har sitt ursprung i metod- och instrumentbyten vid analyserande laboratorium och inte i variationer beroende på förändringar i vattenmiljön vid Höga kusten.

Växtplankton och klorofyll

I Länsstyrelsens yttrande framförs synpunkter på att statusen i Omnefjärden är Måttlig utifrån kvalitetsfaktorn växtplankton. Denna bedömning har gjorts utifrån de fem stationer som ingår i recipientkontrollprogrammet.

Detta är en analys som för 2013 visserligen är tekniskt riktig, men analysen visar också på svårigheten att utvärdera kvalitetsfaktorn växtplankton. Bedömningen för växtplankton grundar sig på en sammanvägning av ekologisk status för biovolym och ekologisk status för klorofyll. Bedömningen ska utgå ifrån minst tre års undersökningar från den senaste sexårsperioden. I recipientkontrollen i Omnefjärden har utgångspunkten varit att beräkna ekologisk status för ett löpande treårsmedelvärde. I sitt yttrande skriver Länsstyrelsen att det inte föreligger några skäl till att anta att en förbättring av vattenkvaliteten kommer att ske till 2015. Vidare påstås att orsaken till att God status inte uppnås är övergödningsrelaterad. Att utifrån dessa diagram finna en försämringstrend i Omnefjärden torde vara en svår uppgift. Noterbart är att biovolymnoteringarna (och i viss mån klorofyllmotsvarigheterna) år 2011 avviker en aning jämfört med övriga år. Den diskrepans som är mest iögonfallande är dock den under flertalet år högre biovolymen i referensområdet Gaviksfjärden.

Liksom vid all form av tolkning av analysdata är det av vikt att känna till analysens felmarginaler. I fallet biovolym är mätosäkerheten +/- 20 % och i fallet klorofyll +/- 15 %. Detta ger naturligtvis vid handen att någon definitiv klassificering är svår att göra om statusbedömningen ligger på gränsen mellan två statusklasser.

God status.

Status för Omne5 hamnade på gränsen mellan Måttlig och God status. Tvärtemot vad Länsstyrelsen antar i sitt yttrande har statusen för kvalitetsfaktorn växtplankton i strikt mening förbättrats från Måttlig till God status den senaste treårsperioden.

Att utifrån befintligt dataunderlag dra slutsatser om att påverkan från fiskodlingsverksamheten förbättrat statusen för kvalitetsfaktorn växtplankton i Omnefjärden vore naturligtvis lika ologiskt som att hävda att fiskodlingsverksamheten försämrat statusen för kvalitetsfaktorn växtplankton negativt under åren 2011-2013.

I sammanhanget är skillnaderna för små, givet framför allt **mellanårsvariation** och **mätosäkerhet**, för att kunna påstå att fiskodlingen försämrat vattenförekomstens status med avseende på växtplankton.

Slutsatser utifrån befintligt dataunderlag

- Pelagia Miljökonsult AB har utifrån befintligt dataunderlag inte, till skillnad från Länsstyrelsen i Västernorrland, kunnat konstatera någon säkerställd förändring av närsalter över tid och inte sett något samband mellan närhet till fiskodlingsplatser och förhöjda halter av närsalter.
- Pelagia Miljökonsult AB har utifrån laboratoriejämförande undersökningar dragit slutsatsen att uppkomna förändringar i näringshalt istället beror på skillnader i uppslutning av prover samt byte av analysinstrument vid analyserande laboratorium.
- Pelagia Miljökonsult AB kan utifrån kvalitetsfaktorn växtplankton inte, till skillnad från Länsstyrelsen i Västernorrland, dra slutsatsen att statusen i Omnefjärden försämrats från god status till måttlig status.
- Status i Omnefjärden utifrån kvalitetsfaktorn växtplankton inkluderande 2014 års bedömning kan återigen konstateras vara god. När statusbedömningar görs måste hänsyn tas till mellanårsvariation och mätosäkerhet, framförallt om statusbedömningen hamnar på gränsen mellan två statusklasser.

DOMSKÄL**Prövningen i målet**

Vad mark- och miljödomstolen har att pröva i målet är det fortsatta tillstånd samt utökning av tillståndet som miljöprövningsdelegationen lämnade Mjälloms Fisk AB. Mark- och miljödomstolen kan inte inom ramen för detta mål pröva frågor som rör sanering av skador som eventuellt har uppkommit eller kommer att uppkomma på grund av verksamheten. Inte heller fråga om ersättningar eller skadestånd kan tas upp inom ramen för denna prövning.

Yrkanden om att avvisa eller avslå ansökan***Klassningen av vattenområden***

Havs- och Vattenmyndighetens nuvarande klassning av det vattenområde som nu är berört visar på god ekologisk status i hela området utom i Norrfjärden, beläget norr om Mjällomslandet, dvs. ca 20 km sjövägen från här aktuell fiskodling. Norrfjärden har måttlig ekologisk status.

Beträffande den kemiska statusen visar Havs- och Vattenmyndighetens nuvarande klassning att hela området har god kemisk status. Från den i detta mål aktuella fiskodlingen är avståndet fågelvägen till det närmaste område som inte uppnår god kemisk status mer än 16 km i nordlig riktning. Det kan även tilläggas att huvudströmningen längs den svenska ostkusten genom corioliskraften i princip går från norr till söder, dvs. de utsläpp av näringsämnen som sker från fiskodlingarna, kommer i huvudsak att hamna under eller söder om odlingarna.

Havs- och Vattenmyndighetens nuvarande klassning av det vattenområde som nu är berört visar på god ekologisk status i hela området utom i Norrfjärden med inloppet ca 4 km söder om Mjältösundet. Norrfjärden har måttlig ekologisk status.

Några remissmyndigheter anför att vissa tecken tyder på att denna klassning kan komma att ändras så att statusen på området blir lägre. Av den karta som visar risken för att området inte uppnår god status beträffande ekologiska parametrar till 2015 framgår, att av hela kuststräckan från Strömstad till Örnsköldsvik är det bara

sju relativt små områden där sådan risk inte förekommer. Det innebär att ca 95 % av hela svenska kuststräckan Strömstad – Örnsköldsvik (inkl. Öland och Gotland) omfattas av denna risk. Ett förbud mot alla ökade utsläpp inom hela detta område, vilket t ex Havs- och Vattenmyndigheten och vissa klagande synes förespråka, finner mark- och miljödomstolen inte vara en rimlig tolkning av bestämmelserna i 2 kap. 3 § miljöbalken. Ett sådant förbud skulle på sikt få förödande konsekvenser för all näringsverksamhet.

Kartan visar att fiskodlingen i Omnefjärden ligger inom det område där det föreligger risk att den önskvärda kemiska statusen inte uppnås till 2015.

Mark- och miljödomstolen kan emellertid inte basera domen på en eventuellt kommande nedklassning av statusen på området utan bedömningen måste i huvudsak avse nuvarande klassning.

Fosforutsläpp från olika verksamheter

Av miljörapporter från samtliga fiskodlingar i Västernorrland under åren 2012-2014 hämtade från Svenska Miljörapporteringsportalen samt utsläppsstatistik från rapporten ”Svenska MiljöEmissionsData SMED Rapport Nr 154, 2014” avseende år 2011 kan utläsas följande:

Antropogen nettobelastning av fosfor till Bottenhavet från punktkällor och diffusa källor år 2011 (ton/år) (Efter retention)

<i>Jordbr.</i>	<i>Hyggen</i>	<i>Dagvatten</i>	<i>Ensk. avl.</i>	<i>KARV</i>	<i>Ind.</i>	<i>Summa</i>
90	10	10	40	40	170	360

Av dessa industrins utsläpp om 170 ton år 2011 står fiskodlingen i Omnefjärden för 1,5 ton $\approx$ 0,9 % (medeltal för åren 2012-2014). Totalt uppgår fosforutsläpp från samtliga fiskodlingar i Bottenhavet till ca 10 ton. Samtidigt står enskilda avlopp för fyra gånger större utsläpp än samtliga fiskodlingar gör. Av det totala antropogena utsläppet av fosfor står fiskodlingen i Omnefjärden för ca 0,4 % medan de enskilda avloppen står för 11,1 %.

Antropogen nettobelastning av kväve till Bottenhavet från punktkällor och diffusa källor år 2011 (ton/år) (Efter retention)

<i>Jordbr.</i>	<i>Hyggen</i>	<i>Dep. på vatten</i>	<i>Ensk. avl.</i>	<i>KARV</i>	<i>Ind.</i>	<i>Summa</i>
1 500	900	2 400	400	3 400	1 900	10 400

Av dessa industrins utsläpp om 1 900 ton år 2011 står fiskodlingen i Omnefjärden för ca 14 ton $\approx 0,75$ % (medeltal för åren 2012-2014). Totalt uppgår kväveutsläpp från samtliga fiskodlingar i Bottenhavet till ca 85 ton. Samtidigt står enskilda avlopp för ett nära fem gånger större utsläpp än vad samtliga fiskodlingar i Bottenhavet gör.

Av det totala antropogena utsläppet av kväve står fiskodlingen i Omnefjärden för ca 0,13 % medan de enskilda avloppen står för ca 3,85 %.

Det synes även som om utsläpp av både fosfor och kväve från fiskodlingarna är bruttoutsäpp innan retention till skillnad från övriga utsläpp eftersom utsläppen från fiskodlingarna är beräknade från miljörapporteringen.

Det kan självfallet diskuteras i vad mån utsläpp i Bottenhavet har för relevans när det gäller utsläpp i den begränsade del av havet där fiskodlingar förekommer. En av anledningarna är att den officiella statistiken redovisar utsläpp på detta sätt. Det har inte heller visat sig möjligt att erhålla uppgifter beträffande utsläpp t ex från enskilda avlopp på en lägre nivå. Denna statistik ger även en god bild av fiskodlingarnas utsläpp av näringsämnen i förhållande till utsläppen från övriga industrier i regionen.

Samtliga utsläpp (utom depositionen av luftburet kväve på vatten) sker också i den absoluta kustnära zonen. Att skilja påverkan av det ena utsläppet från det andra är inte möjligt. Det är emellertid ofrånkomligt att fiskodlingen påverkar närområdet och att botten under kassarna samt i det absoluta närområdet är starkt påverkat av utsläpp från fiskodlingen. Avgörande är bara hur långt från fiskodlingen ”det absoluta närområdet” egentligen sträcker sig.

Översiktlig beräkning av fosfortillskott från fiskodlingen

Mark- och miljödomstolen har gjort följande överslagsberäkning. Enligt SMHI är bakgrundshalten fosfor i hela Bottenhavet ca 0,38 µmol/l motsvarande 12 µg P/l. Värdet varierar något mellan olika år. Med viss sannolikhet är bakgrundshalten högre inomskärs än vad medelvärdet visar. Bakgrundshalten är även betydligt högre för egentliga Östersjön.

En begränsning av vattenområdet har gjorts så att en tänkt linje har dragits från Skatauddens nordligaste punkt och till den sydligaste punkten av udden vid västra delen av Bredviken. Arean av Örarna har frånräknats. Arean av det vatten som finns innanför denna linje har beräknats till ca 5,8 km². Ett medeldjup på 20 m har antagits. Då erhålls följande vattenvolym i detta område (räknat som m³):

$$V = 5\,800\,000 \cdot 20 = 116\,000\,000 \text{ m}^3.$$

Utsläppen av fosfor från odlingen är ca 1 500 kg/år = 1 500 000 g/år. Detta ger $1\,500\,000/116\,000\,000 \text{ g/m}^3 \approx 0,013 \text{ g/m}^3 = 0,013 \text{ mg/l} = 13 \text{ µg/l}$.

Denna överslagsberäkning visar således att halten fosfor i omgivningen till fiskodlingen, under den konservativa förutsättningen att allt fosforutsläpp sker momentan och samtidigt sprider sig i hela vattenvolymen, genom utsläppen under ett år är i samma storleksordning som bakgrundshalten. Genom att den absoluta merparten av utsläppen i verkligheten sker under en viss tid är utsläppet av fosfor spritt i en mångdubbelt större vattenmassa eftersom vattenutbytet är stort under denna tid, varför halterna av fosfor genom utsläppen från fiskodlingen egentligen är lägre än ovan redovisade exempel. Samtidigt sker naturligtvis också en viss resuspension till havet av fosfor från fekalier under kassen.

Det måste betonas att ovanstående överslagsberäkning bara görs för att få en översiktlig kunskap om förhållandena och några säkra slutsatser kan naturligtvis inte dras av denna beräkning.

Utsläpp av både fosfor och kväve från enskilda avlopp räknat i landet som helhet har ökat sedan 1995 enligt SMED-rapporten.

En av de klagande har under huvudförhandlingen anfört och hävdats att utsläppen från fiskodlingarna påverkat områden på ”en mer än 100 km lång kuststräcka.” Detta finner mark och miljödomstolen utslutet. Bl a av de skäl mark- och miljödomstolen redovisat ovan, finner domstolen att andra utsläppskällor, t ex enskilda avlopp, sannolikt påverkar områden mer än ett par kilometer från fiskodlingarna i större utsträckning än vad fiskodlingarna gör.

Samtidigt kan naturligtvis fiskodlingen medföra att utsläpp av näringsämnen skulle kunna påverka trånga vikar, t ex Ulvviken. Ulvviken har ett tillflöde från ett flertal mindre bäckar och diken varför sötvatten späder ut det bräckta vattnet i viken. Då densiteten på saltvattnet är något högre kan en undre ingående ström föra med sig näringsämnen från fiskodlingen in i viken. Avståndet från fiskodlingen till det inre av viken är ca 2,5 km. Sannolikheten måste ändå bedömas stor att t ex utsläpp från enskilda avlopp även påverkat den oönskade alg tillväxten. Denna påverkan går nu inte att skilja från vad som är orsakat av fiskodlingsverksamheten.

Det förefaller inte osannolikt att en satsning på ett minskat utsläpp av främst fosfor från enskilda avlopp, regionalt skulle få en större effekt än vad t o m en total nedläggning av all fiskodlingsverksamhet längs Höga Kusten skulle få.

Utsläppsstatistik

Länsstyrelsen har anfört att utsläppsstatistiken inte visats vara helt tillförlitlig. På vilket sätt statistiken är felaktig och om utsläpp är för stora eller för små har länsstyrelsen inte angett. Beträffande utsläppen från fiskodlingarna är statistiken med stor sannolikhet förhållandevis riktig eftersom dessa utsläpp grundar sig på miljörapporteringen. De utsläpp som grundar sig på beräkningar kan naturligtvis vara behäftade med fel men tills vidare bör ändå de här använda resultaten vara de som bör användas. Storleksordningen mellan fiskodlingens utsläpp, övriga industriella utsläpp (som även dessa i stor utsträckning grundas på miljörapporter) samt det

totala antropogena utsläppen av fosfor och kväve visar sannolikt inte fel i någon högre grad. Utsläppssiffrorna stämmer även mycket väl med vad som framgår av rapporten ”Förslag till åtgärdsplan för genomförande av Helcoms aktionsplan för Östersjön” från 2010.

Klimatförändring och landhöjning

Tillväxten av cyanobakterier (eller som de tidigare benämndes, blågröna alger) är temperaturberoende. Det senaste decenniet har uppvisat temperaturer som varit klart över medelvärdet för den senaste trettioårsperioden. Inte minst var temperaturen under sommaren 2014 extremt varm. Det kan inte uteslutas att i vart fall en viss del av den ökande algutväxten som de klagande anser vara orsakade av fiskodlingsverksamheten, i stället beror på en begynnande klimatförändring bestående i högre sommartemperatur.

Vidare har en allmänt ökande algblomning skett i hela Östersjön med början i de södra delarna. Denna ökning av algblomningen har spritts norrut.

Någon av de klagande har anfört att miljöpåverkan har förekommit redan på 1980-talet då den första fiskodlingen påbörjades i området. Under en 30-års period är landhöjningen av en sådan storlek att det i vissa vikar har skett en tydlig uppgrundning så att en ökande algutväxt kan ske.

Skyddade områden

Bl a Naturskyddsföreningens Länsförbund och Höga Kusten-Ådalarnas Naturskyddsförening har anfört att hinder mot tillåtligheten skulle uppstå genom att fiskodlingarna ligger inom ett antal riksintresseområden, bl. a genom bestämmelserna i 3 kap. 6 §, 4 kap. 2 § och 4 kap. 3 § MB. Mark- och miljödomstolen finner vid en avvägning mellan dessa riksintressen och intresset av att fiskodlingen bibehålls, att sådana intressekonflikter inte medför att detta skulle omöjliggöra fortsatt tillstånd för fiskodlingen. Det stadgas vidare i 3 kap. 5 § 1:a st. MB att ”*Mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen eller yrkesfisket eller för vatten-*

bruk ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande.”

När det gäller BSPA-områden (Baltic Sea Protected Area) ligger den i detta mål aktuella fiskodlingen inom ett område som betraktas som ett viktigt område för fåglar och en dryg km ifrån Örarna som betraktas som ett viktigt marint område. I övrigt kan tilläggas att av de åtaganden Sverige gjort inom HELCOM:s program när det gäller BSAP (Baltic Sea Action Plan) beträffande åtgärder att minska utsläpp av fosfor och kväve, så gäller dessa enbart den egentliga Östersjön, Öresund samt Kattegatt när det gäller kväve och enbart den egentliga Östersjön när det gäller fosfor. För Bottenhavet och Bottenviken har inga minskningar beträffande utsläppen av fosfor och kväve ansetts nödvändiga inom BSAP-programmet.

Vidare har de klagande föreningarna anfört att fiskodlingens närhet till världsarvet Höga Kusten med därtill hörande nationalpark Skuleskogen skulle medföra att turismen skulle minska. Något underlag som styrker ett sådant påstående har föreningarna inte visat. Det föreligger inte heller någon legal möjlighet att enligt miljöbalkens bestämmelser skydda ett ”världsarv”. Däremot har naturligtvis nationalparken Skuleskogen ett starkt skydd enligt miljöbalken. Mark- och miljödomstolen finner emellertid att nationalparken, som även utgör Natura 2000-område, både enligt fågeldirektivet och enligt habitatdirektivet, inte påverkas av verksamheten vid fiskodlingen eftersom nationalparken ligger ca 25 km sjövägen från fiskodlingen.

Beträffande naturreservat finner mark- och miljödomstolen att det reservat som ligger närmast fiskodlingen, Rödbergsuddens naturreservat som omfattar ett mindre landområde med kustremsa, ligger på ett avstånd av mer än 4 km sjövägen, varför domstolen inte finner att fiskodlingen mer än marginellt kan påverka detta område.

EU-domstolens dom C 461/13

Det har i målet gjorts gällande att rätt tolkning av ovan nämnda dom från EU-domstolen skulle medföra att fiskodlingen skulle förklaras olaglig pga. att en

väsentlig försämring av recipienten skulle ske. Mark- och miljödomstolen finner inte en sådan tolkning av domen vara riktig.

Förvisso innebär alla utsläpp av alla förorenande ämnen att en i vart fall tillfällig försämring av recipienten sker i omedelbar anslutning till utsläppspunkten. En strikt sådan tolkning av domen skulle emellertid innebära att samtliga pågående verksamheter inte får släppa ut mer föroreningar än vad de för tillfället gör. Detta skulle medföra att all industriell verksamhet, efter en viss övergångstid då tekniska förbättringar ännu kan ske, på sikt måste upphöra då expansionsmöjligheterna inte längre skulle finnas. Inte heller skulle en nyetablering kunna ske, liksom inte heller en större omedelbar expansion av verksamheter, då de tekniska möjligheterna till utsläppsminskningar i ett sådant fall är begränsade.

EU-domstolens dom klarlägger inte heller i vilka områden som ska vara bestämmande för beräkningen av försämringen, för att denna försämring av statusen ska beaktas. Mark- och miljödomstolen finner att ett sådant område i vart fall måste ha en väsentligt större utbredning än det område som de här aktuella fiskodlingarna påverkar.

Bästa möjliga teknik

Ett flertal av de klagande har anfört att fiskodling i öppna kassar i havet inte skulle utgöra bästa möjliga teknik, vilket ska användas när det gäller yrkesmässig verksamhet i enlighet med vad som framgår ovan enligt försiktighetsprincipen. Man har hänvisat till s.k. RAS-teknik vilket bl. a används i vissa försöksodlingar. Någon RAS-teknik för odling av regnbåge i kommersiell skala finns f n inte, vare sig i Sverige eller annorstädes enligt vad mark- och miljödomstolen erfarit. Dessutom har dåvarande Miljööverdomstolen, bl. a. genom dom 2004-11-25 i mål M 8370-02 fastslagit att odling av fisk i öppna kassar tills vidare bör betraktas som bästa tillgängliga teknik, BAT. Detta konstaterande har i senare domar från Mark- och miljööverdomstolen inte ändrats.

Av tidigare citerad paragraf (2 kap. 3 § miljöbalken) framgår att vid yrkesmässig verksamhet ska användas bästa möjliga teknik. Mark- och miljödomstolen finner att så är fallet när det gäller den i detta mål aktuella fiskodlingen.

Miljömål, användning av kemikalier, andra utsläpp samt rymningar

De nationella och regionala miljömål som hänvisas till är inte av sådan karaktär att de kan ta över de lagar och förordningar som är föreskrivna enligt miljöbalkens bestämmelser, utan ska enbart ses som riktlinjer som beslutande myndigheter bör följa om inte andra omständigheter talar för något annat.

Användningen av kemikalier, mediciner eller miljögifter som används vid rengöring av kassar eller i övrigt finner mark- och miljödomstolen vara acceptabel och föranleder därmed inte någon åtgärd.

Andra utsläpp från verksamheten, t ex av fett eller fiskslem, kan säkert upplevas som obehagliga för dem som drabbas. Emellertid torde dessa utsläpp knappast ha någon långsiktig miljömässig påverkan.

Rymningar eller avsiktlig eller oavsiktlig förstörelse av nätkassar har förekommit på ett flertal fiskodlingar i Sverige men har inte kunnat konstateras få någon större betydelse för vildfisk. Någon anledning till att detta skulle vara annorlunda för denna fiskodling finns inte anledning att anta.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Mark- och miljödomstolen finner inte anledning att ifrågasätta miljöprövningsdelegationens uppfattning att miljökonsekvensbeskrivningen uppfyller kraven i 6 kap. miljöbalken.

Sammanfattande bedömning

Sammantaget finner således mark- och miljödomstolen att tillräckliga skäl inte föreligger för att medge yrkanden om att avvisa eller avslå yrkandet om nytt tillstånd.

Yrkanden om att ändra tillståndets omfattning samt villkor**SOU 2009:26**

I den senaste statliga utredningen avseende vattenbruk, (SOU 2009:26) ”Det växande vattenbrukslandet” framfördes bl. a följande.

”Odlad fisk står för 11 procent av fiskkonsumtionen i Europa, medan motsvarande siffra globalt är 41 procent. Behovet av att utveckla vattenbruket i Europa är stort, särskilt som tillgången på vildfångad fisk blir allt mer begränsad. Dessutom är importen av odlad fisk och skaldjur omfattande.”

”Den globala konsumtionen av fisk, enligt FAO, beräknas växa med 36 procent mellan 2002 och 2015, då konsumtionen beräknas uppgå till 179 miljoner ton. Ska denna tillväxt vara möjlig krävs en kraftig och omfattande utveckling av vattenbruket även i Europa. Idag beräknas vattenbruket sysselsätta mer än 65 000 personer inom EU.

”Vattenbruket är en utpräglad glesbygdsnäring som skapar viktiga arbetstillfällen på landsbygden. Fiskodlingar finns i ungefär hundra av Sveriges kommuner och beräknas ge ca fyra hundra heltidsarbetstillfällen. Vattenbruksnäringen är sysselsättningsmässigt på väg att bli lika stor som den traditionella fiskerisektorn.”

”Det råder ingen tvekan om att odling av fisk och skaldjur (musslor och ostron) har en potential att utvecklas till ett i förhållande till annan produktion mycket klimatsmart sätt att producera animaliskt protein. Att vattenbruket i dagens utformning är en ung näring kan vara en fördel i förändringsarbetet eftersom man inte sitter fast i gamla produktionstraditioner.”

”Foderåtgången beräknas vara mellan 10–15 gånger högre för att få fram ett kilo nötkött än ett kilo regnbågskött.”

”Trots den pressade marknadssituationen borde en ökad generell efterfrågan på odlad fisk på sikt medföra att volymen av regnbåge kan öka också i Sverige. Utrymme för denna ökning finns främst i regleringsmagasinen och i en del näringsfattiga sjöar, dit även större sjöar som Väneren, Siljan och Storsjön kan räknas. En expansion i Östersjön (exklusive Bottenhavet) bedöms vara mer svårhanterlig ur tillståndssynpunkt.”

”Även om närsaltstillskottet från odlingsanläggningar i skärgårdsområden i Östersjön kan vara mycket litet i jämförelse med andra utläppskällor bedöms utsikterna för en expansion av fiskodling i detta område som små. Mindre problematiskt ur närsaltsynpunkt ter sig Bottenhavet, norr om Ålands hav.”

Enligt mark- och miljödomstolens mening är det utredningens uppfattning att ett utökat svensk vattenbruk är viktigt samt att detta utökade vattenbruk när det gäller havsområden bör ske i Bottenhavet.

Medgivet tillstånd samt villkor

Miljöprövningsdelegationen har lämnat bolaget tillstånd till en inte oväsentlig ökning av den hittillsvarande verksamheten. Länsstyrelsen har överklagat miljöprövningsdelegationens beslut och anför att delegationens beslut bör minskas med ca 28 % avseende både tillförd mängd foder samt utsläpp av de viktigaste parametrarna fosfor och kväve, vilket skulle resultera i ett tillstånd som ungefär motsvarar den hittillsvarande verksamheten. (Exakt hur de olika tillstånden förhåller sig till varandra är inte helt klarlagt eftersom tidigare tillstånd avsåg produktion av fisk medan nya tillståndet avser foderanvändning och då foderkoefficienten kan variera något).

Även bolaget har överklagat ett antal villkor i miljöprövningsdelegationens tillstånd.

Av skäl som redovisats ovan finner mark- och miljödomstolen att sannolikheten för att fiskodlingen påverkar områden längre än några kilometer från odlingen som liten.

Av 2 kap 3 § miljöbalken, den s.k. försiktighetsprincipen framgår emellertid följande:

”Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärden medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. I samma syfte skall vid yrkesmässig verksamhet användas bästa möjliga teknik. Dessa försiktighetsmått skall vidtas så snart det finns skäl att anta att en verksamhet eller åtgärd kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön”.

Det är för närvarande inte känt hur långt från fiskodlingen som utsläppen påverkar omgivningen. Förhoppningsvis kan ett utökat kontrollprogram göra att kunskaper om dessa frågor blir betydligt större och även att säkrare slutsatser kan dras. I avvaktan på att resultaten från ett sådant utökat kontrollprogram blir kända, och trots att mycket talar för att utsläppen från fiskodlingen har begränsad påverkan på den omkringliggande vattenmiljön, finner mark- och miljödomstolen att det av länsstyrelsen föreslagna tillståndet för verksamheten bör fastställas. Däremot finner

domstolen att de av bolaget yrkade ändringarna beträffande villkoren är lämpliga. Bolagets förslag till villkor ska därför fastställas.

Villkor 20

Med miljöprövningsdelegationens skrivning av villkoret görs bolaget beroende av när tillsynsmyndigheten godkänner förslaget till kontrollprogram vilket mark- och miljödomstolen finner olämpligt. Bolaget har inte överklagat detta villkor men mark- och miljödomstolen ändrar villkoret så att det blir tydligare vad som åligger bolaget. Samtidigt anser domstolen att det bör förtydligas även vad kontrollprogrammet bör innehålla med bl. a utökad provtagning av biota. Detta föreslogs även av bolagets representant för miljöfrågor vid huvudförhandlingen.

Tidsbegränsning

Miljöprövningsdelegationen har tidsbegränsat tillståndstiden till utgången av 2024. Mark- och miljödomstolen finner tidsutdräkten vara alltför lång. För det fall nya undersökningar visar att bolagets fiskodling påverkar området alltför mycket på ett negativt vis, är tillståndstiden för lång, men även om det visar sig att bolaget inte påverkar områdena runt odlingen på det sätt de klagande anser, är tillståndstiden för lång. Det är då bättre att påskynda utvecklingen av fiskodlingsverksamheten genom ett nytt tillstånd. Genom de utökade undersökningar som bolaget åläggs i det nya kontrollprogrammet kommer det att finnas större möjlighet att i framtiden göra bättre bedömningar av vilken påverkan fiskodlingen har på omgivningen. Mark- och miljödomstolen finner därför att det är lämpligt att minska tillståndstiden. Ett sådant kommande nytt beslut, kan naturligtvis innebära såväl en utökning som en minskning av fiskodlingsverksamheten beroende på vad de nya undersökningarna ger för resultat.

Övrigt

Mark- och miljödomstolen har även gjort några mindre ändringar av fotnoten avseende förklaringen av formeln för beräkning av fosfor och kväveutsläpp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se **bilaga 2** (DV427)

Överklagande senast den 16 oktober 2015. Prövningstillstånd erfordras.

På mark-och miljödomstolens vägnar

Lars-Göran Bennmarker

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Lars-Göran Bennmarker, ordförande, tekniska rådet Ove Eriksson samt de särskilda ledamöterna Lars Uhlin och Bengt Taflin. Föredragande har varit beredningsjuristen Therese Fällgren.

Särskilt yttrande från Bengt Taflin avseende domskäl, se **bilaga 3**.

Särskilt yttrande av Bengt Taflin

Särskilt yttrande (delvis skiljaktig mening) avseende domskälen i mål M 2590-14 (fiskodling i Omnefjärden) och mål M 184-15 (fiskodlingar i Mjältösundet), Kramfors kommun/Höga Kusten

Bakgrund

Jag är enig med domstolen vad gäller beslut om tillståndstid, odlingsvolym samt villkor i båda målen – jag tycker t o m att det är rätt väg i nuvarande läge. Min avvikande mening avser delar av domsskälen (gemensamt för de rubricerade domarna) som kan ha vidare och mer långsiktig betydelse.

Starka invändningar mot ansökningarna om ökningstillstånd har framförts i målet, dels från berörda vattenskyddsmyndigheter (Havs-/Vattenmyndigheten och Länsstyrelsen), dels från en mångfald engagerade personer och organ med natur- och bo-engagemang vid Höga Kusten. - Domarna bedöms ha (och få) stor betydelse - inte bara lokalt visavi sökandena och ett antal lokala motintressenter - utan långsiktigt med bäring på miljökvalitén/vattenskyddet i det aktuella kushavet. Långsiktigt berör de också uppgiften att minska näringstillförseln till Östersjön (det långsiktiga vattenskyddet) i större skala.

Min samlade bedömning är att behovet av vidare riskbedömningar och försiktighet borde ha fått mer utrymme i MMD's bedömningsunderlag (Bakgrund och Domsskäl). Jag delar i huvudsak de försiktighetskrav/-synpunkter som framgår av Havs- och Vatten-myndighetens och Länsstyrelsens yttranden i målet - men har kommit till slutsatsen att den bästa vägen att gå vidare nu är den som följer av MMD's dom, med begränsning av tillståndstid, årlig fodermängd och årliga fosforutsläpp – alltmedan fördjupad vatten-kontroll kommer till stånd i odlingarnas närområden.

Konkreta anmärkningar mot delar i MMD's redovisade överväganden

- a) Jämförelse redovisas som belyser de ”små” årliga utsläppen av fosfor till Bottenhavet från de aktuella odlingarna och från alla fiskodlingar i Sverige (= punkt-utsläpp) – jämfört med den totala tillförseln av fosfor från enskilda avlopp och industriell verksamhet till Bottenhavet. Jag anser den statistiken irrelevant och missledande.

- b) MMD redovisar också en statlig utredning från år 2009 där bl. a framgår att fiskodlingar lär finnas i ca 100 svenska kommuner. ”Det växande vattenbrukslandet” Sverige togrfors där som ett viktigt begrepp från näringsynpunkt i flera bygder. Det framkommer dock inte att det helt dominerande flertalet odlingar är mycket små jämfört med de odlingar som bedöms i målet.
- c) MMD’s egna beräkningar redovisas - där anges att teoretisk spridning av fosforpåverkan kring de lokala odlingsutsläppen är minimal/försumbar.
- d) MMD konstaterar att inga (officiellt) sänkta statusbetyg (från ’god’ till ’måttlig’) ännu har utfärdats i de områden där vattenmyndigheterna med ledning av utförda mätningar har annonserat om sänkta statusbetyg. MMD drar slutsatsen att inga allvarliga farhågor för försämrade vattenkvalitet t v är motiverade.
- e) MMD gör avslutningsvis (jfr punkt a) ovan) den samlade värderingen avseende fosforutsläppen i kusthavet utanför Höga Kusten att ”det är inte osannolikt att satsning på minskat utsläpp av främst fosfor från enskilda avlopp regionalt skulle få en större effekt än vad t o m en total nedläggning av all fiskodlingsverksamhet längs Höga Kusten skulle få . . . ” -----
--

Mina kommentarer till punkterna a) till e) är . . .

- a) De aktuella utsläppen av fosfor från resp. odling är mycket stora i förhållande till andra, allmänt förekommande utsläpp av fosfor – det handlar sammantaget om uppåt 10 ton/år fosfor från de aktuella odlingarna. En mer närliggande jämförelse är att odlingsutsläppen är 8-9 ggr större än fosforutsläppen från Örnkölds-viks tätort (ca 30 000 personer.) som i årsrapporter från 2014 redovisar ett samlat fosforutsläpp om ca 1,2 ton. - Som jämförelse är de totala utsläppen till Bottenhavet ganska ointressanta i detta ärende – de ger ingen belysning av hur de lokala vattenområdena vid Höga Kusten påverkas.
- b) Den viktigaste informationen här är att de tre stora odlingarna vid Höga Kusten – med nära 10 ton/år fosforutsläpp – f n utgör ca drygt 10 % av alla (registrerade) fosforbidrag från fiskodlingar till Bottenviken (?) - totalt till Bottenviken anges de utsläppen till ca 85 ton/år.

- c) Mot de aktuella (småskaligt lokala) beräkningarna står att de i målet aktuella odlingarna är mycket stora, innebärande bl. a att omfattande bottendeposition av fosforhaltigt avfall från fiskens avföring uppstår. Det kan efterhand med åren ge upphov till allt mer ökad utlöst fosfor (p.g.a. att syrefria bottnar växer) – det kan efterhand i ökande grad påverka vattenkvaliteten i en vidare omgivning (+ successivt ökad fosfortransport söderut längs kusten).
- d) MMD´s skäl innebär att domstolen i princip kräver formellt färdiga bevis för att påverkan är för handen. Det strider enligt min mening mot vattenlagstiftningens mål och avsikter - enligt miljöbalken, liksom i EU-domstolens nyligen utfärdade beslut, återgivet av svenska Havs- och Vattenmyndigheten - att aktiva motåtgärder skall vidtas när man ser tendenser och befarar att försämrande påverkan följer av en verksamhet. MMD´s konstaterande att detta från näringssynpunkt knappast kan följas helt bokstavligt är rimligt, men Höga Kustens innanhav (och stränder) är inte heller något allmänt godtyckligt vattenområde.
- e) Denna bedömnings slutsats anser jag vara orimlig. Fosforutsläppen från odlingarna är mycket stora vid varje jämförelse med andra fosforutsläpp. Det visas bl. a av att utsläppen via Örnsköldsviks tätortsavlopp från 30 000 personer (norr om odlingarna, efter BAT-åtgärder) bara utgör en dryg tiondel av fosforutsläppen från odlingarna. - Av samma skäl ser jag det som helt osannolikt (efter alla gemensamma avloppsreningsåtgärder genom åren, även i glesbygd) att avlopp från glesbygdsboende vid/nära kusten i Ångermanland skulle vara jämförbara i skadehänseende med fosforutsläppen från odlingarna (annat än möjligen ytterst lokalt vid stranden där ett orenat avlopp vid grunt vatten kan orsaka viss grön växtlighet).

- - - - -

Allmänt rörande domsskälen

MMD's utlåtanden och skäl i domen kommer att gälla under tillståndstiden (överklaganden kan bli aktuella). Domen bedöms få stor betydelse för intressenter/sakägare, både för dem som är för och emot domen. Sakägarna borde i högre grad få del av olika överväganden och skäl som har behandlats. Det gäller (enl. ovan) också de mer stor-skaliga förhållandena med koppling till dels det aktuella kustområdet, dels bäckenet Bottenhavet – Östersjön. Dessa kan visa sig alltmer relevanta i förhållande till de aktuella domarna inom den tid som tillståndet ska gälla - minst 6 år framåt.